

JÓHANNA KATRÍN FRIÐRIKSDÓTTIR
HAUKUR ÞORGEIRSSON

HRÓLFS RÍMUR GAUTREKSSONAR

HRÓLFS RÍMUR Gautrekssonar eru fimm talsins, alls 263 vísur, ortar út frá síðari hluta fornaldarsögunnar *Hrólfs sögu Gautrekssonar*. Segja þær frá ævintýrum söguhetjunnar, konungs í Svíþjóð, og manna hans, einkum Þóris járnskjaldar, á Englandi og Írlandi. Gera má því skóna að sagan hafi verið gríðarlega vinsæl í gegnum aldirnar enda hafa um 66 handrit og handritabrot hennar varðveist frá um 1300 og til upphafs 20. aldar, þegar handritamenning leið undir lok á Íslandi.¹ Af fornu rímunum er aðeins til eitt handrit, AM 146 a 8vo, þykkt en skaddað rímnahandrit frá fyrri hluta sautjándu aldar. Varðveittir eru fimm yngri rímnaflokkar af Hrólfi Gautrekssyni og má af þeim sjá að frásögnin hefur átt vinsældum að fagna bæði í bundnu máli og óbundnu.² Ekki er vitað um höfund elstu rímnanna en málsöguleg rök benda til þess að þær séu ortar um 1500 eins og rakið verður hér. Sagan er varðveitt í tveimur gerðum og þótt frásögnin sé ýmist stytt eða lengd eftir smekk skáldsins og áheyrenda þess má telja líklegt að skáldið hafi ort rímurnar út frá styttri gerðinni.

Finnur Jónsson gaf út stóran hluta af varðveittum miðaldarímum í *Rímnasafni* sínu sem kom út á árunum 1905–22 en *Hrólfs rímur* voru ekki þar á meðal. Í bókmenntasögu sinni greinir Finnur frá því úr hvaða köflum sögunnar efni rímnanna er tekið og nefnir að frásögnin sé ýmist stytt eða

Við viljum þakka Sverri Tómassyni fyrir að deila þekkingu sinni á rímum með okkur. Þær rannsóknir sem niðurstöður Jóhönnu Katrínar snúa að og eru kynntar í þessari grein voru styrktar af People Programme (Marie Curie Actions) í sjöundu rammaáætlun ESB (FP7/2007–2013) sem hluti af samningi nr. 331947 við Evrópska rannsóknarsvæðið (REA).

- 1 *Ordbog over det norrøne prosasprog: Register* (Kaupmannahöfn: Den Arnamagnæanske kommission, 1989), 269–70; Sjá einnig undirsíðu fyrir *Hrólfs sögu Gautrekssonar* á vefnum *Stories for All Times: The Icelandic fornaldarsögur*, fasnl.ku.dk, sótt 31. mars 2015.
- 2 *Rímnatal*, útg. Finnur Sigmundsson (Reykjavík: Rímnafélagið, 1966), 258–61.

Gripla XXVI (2015): 81–137

lengd en hann fer ekki út í frekari samanburð.³ Björn Karel Þórólfsson rannsakaði rímurnar og birti um þær umfjöllun í riti sínu um rímur fyrir 1600 en að öðru leyti hafa fræðimenn lítið sem ekkert fjallað um þær enda voru þær óprentaðar.⁴ Áhugi á bókmenntum síðmiðalda hefur aukist umtalsvert síðustu ár og er þessi útgáfa ætluð til að gera *Hrólf's rímur* aðgengilegar fræðimönnum og öðrum auk þess að hvetja til rannsókna á rímnakveðskap. Fjallað er um handrit, aldur og bragarhætti rímnanna, stíl þeirra og skáldamál, og einnig stuttlega um efni rímnanna og samband þeirra við *Hrólf's sögu Gautrekssonar*. Að lokum eru rímurnar gefnar út eftir AM 146 a 8vo ásamt skýringum.

1. Handrit

Eina handrit rímnanna er handritið AM 146 a 8vo sem skrifað var af Jóni Finnssyni í Flatey á Breiðafirði á fyrri hluta sautjándu aldar; *Hrólf's rímur* eru á síðum 292 til 306. Handritið er þykkt pappírshandrit — rúmlega 400 síður — með fagurri hönd og geymir 23 aðrar rímur af ýmsum toga. Margar þeirra eru í sama dúr og segja frá persónum sem einnig eru þekktar úr fornaldar- og riddarasögum, aðrar fjalla um kristilegt efni en einnig finnast í því fábyljur á borð við *Skógar-Krists rímur*.⁵ Sumar rímnanna eru eftir nafngreind rímnaskáld en aðrar eru nafnlausar, *Hrólf's rímur* þar á meðal. Handritið er nokkuð skaddað og blöð vantar í það en *Hrólf's rímur* eru heilar. Á Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum er til stafrétt uppskrift rímnanna eftir 146 og er hún með hendi Gríms Helgasonar (1927–89). Aðrar uppskriftir eru ekki kunnar.

Samkvæmt seðli Árna Magnússonar fékk hann handritið í hendur í Flatey árið 1703 frá Lofti Jónssyni.⁶ Á síðmiðöldum bendir ýmislegt til þess, að rímnahefðin hafi verið sterk á Norðvesturlandi, þ.e. á Vestfjörðum

3 Finnur Jónsson, *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*, 3. b., 2. útg. (Kaupmannahöfn: Gad, 1924), 814; á bls. 137 minnst Finnur einnig á rímurnar í upptalningu.

4 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, Safn Fræðafélagsins, 9. b. (Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag, 1934), sjá einkum 414–15. Jón Þorkelsson minnst á rímurnar í upptalningu á kvæðum frá 15. og 16. öld en megininntak skrifa hans er að þær séu e.t.v. eldri en frá 16. öld, sjá *Om digtningen på Island i det 15. og 16. århundrede* (Kaupmannahöfn: Høst, 1888), 153.

5 Sverrir Tómasson hefur skilgreint *Skógar-Krists rímur* sem fábylju, sjá „Rímur og aðrar vestfirskar bókmenntir á síðmiðöldum“, *Árbók Sögufélags Ísfirðinga* 43 (2003):164–69.

6 Sjá skráningu AM 146 a 8vo á *Handrit.is*, sótt 31. mars 2015.

og í kringum Breiðafjörð. Eins og Sverrir Tómasson hefur rakið eiga helstu rímnahandrit sextánda aldar uppruna sinn þar, einkum í Dalasýslu, og tengjast þau efnafólki í efstu þrepum virðingarstigans.⁷ Söguhetja *Skíðarímu* flakkar til að mynda á milli stórbýla í Dölunum og á Snæfellsnesi en Skarðverjar (og aðrir á þeirra áhrifasvæði) gætu hafa lagt rækt við rímnahefðina og fengið rímnaskáld til að yrkja fyrir sig.⁸ Ekki þarf því að koma á óvart að 146 eigi ættir sínar að rekja til Flateyjar enda voru oftan en ekki sterk tengsl þaðan til stórbýla við Breiðafjörð sem og til annálaðra bókgæðarmanna.⁹

Útgáfa Finns Jónssonar á miðaldarímum byggist að mestu á sex handritum, skinnbókum frá miðbiki sextánda aldar auk *Flateyjarbókar*, en pappírshandrit voru notuð þegar ekki voru önnur til staðar.¹⁰ Finnur notaðist lítið við AM 146 a 8vo enda geymir það handrit fáar af hinum elstu rímum. Ólafur Halldórsson notar handritið hins vegar í útgáfum sínum á *Vilmundar rímum viðutan* og *Bósa rímum* og fjallar í inngöngum þeirra um tengsl handritsins við *Staðarhólsbók* (AM 604 4to). Ólafur telur líklegt en þó ekki fullsannað að texti 146 (sem hann kallar F²) af *Vilmundar rímum* sé runninn frá *Staðarhólsbók*.¹¹ Björn Karel Þórólfsson var sama sinnis um

- 7 Sverrir Tómasson, „Hlutverk rímna í íslensku samfélagi á síðari hluta miðalda,“ *Ritið* 5 (2005):77–94; sjá einnig Sverrir Tómasson, „Rímur og aðrar vestfirskar bókmenntir,“ 162–69. Aðalheiður Guðmundsdóttir telur líklegt að *Vargstökur* séu ortar á Vestfjörðum og jafnvel fyrir áheyrendur í verbúð þótt hún slái vissulega alla varnagla við þeirri kenningu, sjá inngang að *Úlfhams sögu*, Rit, 53. b. (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 2001), xxiii–xxiv.
- 8 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 386–88; Sverrir Tómasson, „Strákligr líz mér Skíði.‘ Skíðaríma – íslenskur föstuleikur?“ *Skírnir* 174 (2007):305–20, endurpr. í ritgerðasafni hans *Tækileg vitni: Greinar um bókmenntir í tilefni sjötugsafmælis hans* (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum og Hið íslenska bókmenntafélag, 2011), 381–96, sjá einkum 393. Í þessu sambandi má nefna að skáldamál rímna og eddufræði þeirra eiga mikið sameiginlegt með dróttkvæðahefðinni en á 13. öld lögðu helstu höfðingjar Norður- og Vesturlands sérstaka rækt við dróttkvæði, sjá Guðrún Nordal, *Tools of Literacy: The Role of Skaldic Verse in Icelandic Textual Culture of the Twelfth and Thirteenth Centuries* (Toronto: University of Toronto Press, 2001), 133–41.
- 9 Svanhildur Óskarsdóttir, „Flateyjarbækur: Af Guðrúnu Ögmundsdóttur og öðrum bókavinum Árna Magnússonar í Flatey,“ í Rósa Þorsteinsdóttir, ritstj., *Handritasyrpa: Rit til heiðurs Sigurgeiri Steingrímssyni sjötugum 2. október 2013*, Rit, 88. b. (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2014), 65–83.
- 10 Finnur Jónsson, inngangur að *Rímnasafni: Samling af de ældste islandske rimer*, 1. b. (Kaupmannahöfn: Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur, 1905–12), iii.
- 11 Ólafur Halldórsson, inngangur að *Vilmundar rímum viðutan*, Íslenskar miðaldarímur, 4. b., Rit, 6. b. (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1975), 8–12.

Vilmundar rímur og taldi hann að það væri eini textinn í 146 sem runninn væri frá *Staðarhólsbók*. Hann taldi að *Skógar-Krists rímur* væru runnar frá *Selskinnu* (AM 605 4to), *Andra rímur* frá Sth. Perg. 23 4to, *Bærings rímur*, *Rollants rímur af Ferakutsþætti* og *Egils rímur einhenda* væru runnar frá *Krossnessbók* (Sth. Perg. 22 4to) og loks væru *Ormars rímur* og *Konráðs rímur* úr *Kollsbók* (Wolfenbüttel, Cod. Guelf. 42. 7. Aug. 4to). Aðrar gamlar rímur í 146 taldi Björn ekki runnar frá varðveittum handritum.¹² Líklegt má því virðast að Jón Finnsson hafi víða leitað fanga þegar hann setti saman bókina.

2. Aldur

Ef marka má fyrri rannsóknir á rímum skiptast þær sem eru í 146 þannig eftir aldri að sjö rímnaflokkar eru frá 17. öld, fjórtán frá 16. öld og fjórir frá því fyrir 1500. Finnur Jónsson taldi *Hrólfs rímur* frá tímabilinu 1450–1550.¹³ Björn Karel Þórólfsson raðaði öllum rímum fyrir 1600 í afstæða tímaröð en nefndi fá ártöl. Hann skipaði *Hrólfs rímum* á tímabilið milli *Vilmundar rímna* Orms og þeirra rímna sem hann taldi réttilega eignaðar Sigurði blind.¹⁴ *Vilmundar rímur* taldi Björn (ranglega) ortar fyrir 1464 en Sigurður blindur á að hafa verið á dögum á fyrri hluta 16. aldar. Í aldursröðun Hauks Þorgeirssonar er *Hrólfs rímum* skipað til sætis á tímabilinu 1500–1550.¹⁵ Í engu þessara verka er að finna neinn rökstuðning sem orð er á gerandi fyrir þessum tímasetningum.

Hrólfs rímur verða aðeins tímasettar eftir innri rökum og þá helst eftir málfræðilegum, bragfræðilegum og stílfræðilegum samanburði við aðrar rímur. Hér verða tínd saman nokkur málsöguleg einkenni sem gefa hugmynd um aldur rímnaflokksins.

Fyrst má nefna að í *Hrólfs rímum* er nokkrum sinnum rímað saman *é* og *e* og sýnir það að rímurnar eru ekki meðal þeirra allra elstu.

Rímorð í *Hrólfs rímum* fara eftir fornum reglum um hljóðdvöl og at-

12 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 10. Haukur Þorgeirsson hefur seinna rökstutt að texti 146 af *Ormars rímum* sé ekki runninn frá *Kollsbók*. Haukur Þorgeirsson, *Hljóðkerfi og bragkerfi: Stodhljóð, tónkvæði og önnur úrlausnarefni í íslenskri bragsögu ásamt útgáfu á rímum af Ormari Fraðmarssyni* (doktorsritgerð, Háskóli Íslands, 2013), 271–75.

13 Finnur Jónsson, *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*, 3:137.

14 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 408–40, sjá einkum 414–15.

15 Haukur Þorgeirsson, *Hljóðkerfi og bragkerfi*, 256.

kvæðagerð. Á þessu er þó ein undantekning, vísa I.57, en þar eru orðin *skaptur* og *aftur* notuð í kvenrími þótt þau hafi stoðhljóð. Þetta er sárasjaldgæft í rímum fyrir siðaskipti en önnur dæmi í ferskeyttum vísnum eru drengur – strengur í *Virgiless rímum* I.26, raftur – aftur í *Vilmundar rímum* XIII.36 og skaptur – aftur í *Lokrum* II.9.¹⁶ Það getur varla verið tilviljun að orðið *aftur* kemur fyrir í þremur af þessum fjórum dæmum, hvernig sem á því stendur.

Í *Hrólfs rímum* er tvisvar rímað saman kringt hljóð og ókringt: Frigg – hrygg (I.15) og týna – dvína (I.40). Þetta bendir til að rímurnar séu ortar eftir að þessi hljóð tóku að renna saman á seinni hluta 15. aldar. Hins vegar eru rímurnar varla ortar eftir að breytingin er um garð gengin því að þá mætti búast við miklu fleiri dæmum. Í *Rollants rímum af Ferakutsþetti*, sem taldar eru ortar skömmu eftir siðaskipti og eru álíka langar, eru til sam-
anburðar um 20 dæmi um slíkar samrímamir.

Um 1500 kemur upp málbreytingin ve > vö og sækir hún mjög í sig veðrið eftir því sem líður á 16. öldina. Elstu rímuðu dæmi um orðmyndir eins og *kvöld* og *hvör* eru í *Ektors rímum*, *Bósa rímum*, *Brönu rímum* og *Þóris rímum háleggs*. En í *Hrólfs rímum* eru eldri myndirnar þráfaldlega notaðar í rími (I.38, II.19, II.37, III.22, III.67, IV.24, V.22) og hinar yngri aldrei.

Í *Hrólfs rímum* er hið forna hljóðasamband *vá* rímað jöfnum höndum við *á* (I.49, II.35, II.54, III.3) og *ó* (I.20, II.35, III.51, IV.17, IV.29). Í rímum frá 16. öld er *ó* mun algengara. Rím við *á* kemur aldrei fyrir í *Króka-Refs rímum*, *Vilmundar rímum*, *Rímum af Þóri hálegg*, *Jarlmanns rímum*, *Þjófa rímum*, *Brönu rímum*, *Skógar-Krists rímum* og aðeins tvisvar í *Bósa rímum*. Samtals hafa þessar rímur tugi dæma um að *vá* rími við *ó* og *o*.

Á heildina litið virðast *Hrólfs rímur* eiga mest sameiginlegt með rímum sem tímasetja má við lok 15. aldar eða upphaf 16. aldar.

3. Bragarhættir

Rímurnar fimm eru ortar undir fjölbreyttum bragarháttum: ríma I er ferskeytt (óbreytt), ríma II samhend, ferskeytt framhent kemur fyrir í 1. og 3. vísuorði rímu III, ríma IV er úrkast (mest alstýft) og loks er ríma V braghend (alstýfð).¹⁷

16 Haukur Þorgeirsson, *Hljóðkerfi og bragkerfi*, 182–83.

17 Björn Karel Þórolfsson, *Rímur fyrir 1600*, 414.

Helstu einkenni þeirra eru endarím og stuðlar í mismunandi samsetningum en í rímu III (og í hluta rímu II) beitir rímnaskáldið fyrir sig inn-rími. Fyrir vikið verður kveðskapurinn nokkuð áreynslumikill og efni rímunnar verður torskildara en í þeim rímum sem bragarhátturinn er einfaldari. Vandséð er t.d. hvað *húrar* í „úrar húrar horn“ (III.31) þýðir en e.t.v. merkir það „að húrra“ eða einhverja sögn í þeim dúr. Að sama skapi er merking orðsins *ofra* í „dofra ofrar darra hljóðs“ (III.30) óljós þótt dæmi séu um að það þýði „að lyfta“. Fleiri dæmi mætti nefna en í skýringum við rímurnar er reynt að greiða úr mörgum þeirra.

Á hinn bóginn hefur endurtekið endarím í hverri línu annarrar rímu sterk áhrif og ljær bardagalýsingunni stígandi og drifkraft. Sem dæmi má nefna að í 28. vísu ríma orð um vopnabrák, *gjalla* og *smella*, við *svella* (hér notað um bardagaheift), orð sem gefur til kynna að eitthvað vaxi eða þrútni, og *falla*, þegar hermenn sem særast og látast í orrustunni falla til jarðar. Þessi fjögur orð eru tengd saman með rími og draga þau í sameiningu fram mynd af ógnvekjandi víkingum í bardagaham sem eykst kraftur eftir því sem „heift“ þeirra „svellur“. Þeir þyrma engum og fella andstæðinga sína með sverðum og örvum sem gefa frá sér snörp hljóð, allt að því eins og vopnin séu lifandi.

Brotnar hlíf en brandrinn gellr,
biturlig heipt með gumnum svellr,
hverr um annan firða fellr,
fleina þytur hjá görpum smellr. (II.28)

Í þessari vísu tengja vopnahljóðin fyrstu og síðastu línu hennar og þannig binda þær saman heildarhugsun hennar.

Í 30. vísu eru áhrifin af endaríminu önnur þar sem fyrstu þrjár línurnar tengjast, en í lok fjórðu línu snýst myndin skarpt við. Rímorðin í fyrstu þremur línunum vísunnar, *snart*, *mart* og *hart*, leggja áherslu á hversu hröð og kröpp orrustan er. Menn Hrólfs ganga fram af krafti, svo hart að vopn þeirra byrja að láta undan álaginu, og mikil spennan færir í leikinn. En síðasta orðið í erindinu, *vart*, stöðvar þessa stigmögnun og gefur til kynna að þrátt fyrir hetjulega baráttu sé á brattann að sækja:

Svíarnir gengu sýnu snart,
sverðið tók að brotna mart,
Óðins veður var undra hart,
ýtar fengu kónginn vart. (II.30)

Skáldinu tekst þannig að vekja upp vonir áheyrenda um sigur Hrólfs (því sjónarhornið er ætíð hans megin) en síðasta orðið kallar fram snögga vendingu, þ.e. efasemdir um að Svíum muni takast ætlunarverk sitt, að sigra Írakonung og her hans.

Í þessum dæmum á bragarhátturinn stóran þátt í að byggja upp áhrifa-mikla frásögn og brugðið er upp sterkum og skýrum myndum af þeim atburðum og persónum sem kveðið er um. Þótt bragarháttur hafi stundum njörvað skáld niður og leitt af sér klunnalegar samsetningar gátu rímnaskáld einnig látið hann undirstrika innihald kvæðisins á hugvitsamlegan hátt.

4. Stíll og skáldamál

Stíll *Hrólfs rímna* er nokkuð misjafn. Á köflum eru rímurnar skýrar og auðskildar og frásögnin flæðir áfram áreynslulaust. Annars staðar á skáldið það til að yrkja nokkuð dýrt á kostnað skýrleika. Mætti velta fyrir sér hvort áheyrendur munu hafa átt auðvelt með að skilja kenningar og skáldamál þar sem á köflum virðist nokkuð langt seilst til að láta bragarháttinn ganga upp. Þetta á sérstaklega við í þriðju rímu eins og tæpt var á hér að framan, og mörg orð hennar virðast vera eindæmaorð svo að kenningarnar og þar með vísurnar í heild verða torskildar. Ýmislegt kann þó að hafa afbakast í munnlegri geymd og/eða handritum.

Kenningar og heiti

Skáldamál rímna á uppruna sinn í dróttkvæðahefðinni og falla kenningar og heiti *Hrólfs rímna* í grundvallaratriðum að þeirri hefð sem skapaðist hjá rímnaskáldum á síðmiðöldum, en í þessari hefð þróaðist skáldamál að mestu leyti yfir í fastar samsetningar.¹⁸ Flestar kenningar eru einfaldar og formúlukennar og ákvarðast þau orð sem fyrir valinu verða líklega mest

18 Vésteinn Ólason, „Kveðskapur frá síðmiðöldum,“ í Vésteinn Ólason, ritstj., *Íslensk bókmenntasaga*, 2. b., 2. útg. (Reykjavík: Mál og menning, 2006), 331; fyrir yfirlit um helstu einkenni skáldamáls rímnanna, sjá víðar í kafla Vésteins og Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 86–204.

af stuðlasetningu, en einstaka sinnum birtast hugmyndaríkari kenningar. Hér verður tæpt á algengustu kenningum og heitum en listinn er ekki tæmandi.

Konungsheiti eru *visir, fylkir, rásir, öðlingr, lofðungur, döglingr, hilmir, sjóli, buðlungur, þengill, stillir, milldingr, siklingr, tiggir, gramr, bragningr og niflungur*.

Menn eru *seggir, ýtar, höldar, kappar, lýðir, rekkar, gummar, fyrðar, virðar, bragnar* og *halir*. Mannkenningar eru m.a. *hjørva runnr, laufa Þundr, fleina* eða *seima lundr, lestir lægis báls, beygir fleins, rekka skýfir, randa bjóðr, hreytir spanga nöðru* og *fleygir Rínar glóða*.

Kona er *sprund, snót, drós, víf, fljóð, sprakki, Rindr, þella* og *svanni*. Kvenkenningar eru t.d. *gullas* (gullhlaðs) eða *gullhrings þöll, Rindr ægis branda, hringa frið, hringa grund, falda* eða *laufa* eða þorna Bil, *tvinna lind, veiga skorð, menja laut* eða *skorð, þorna* eða *seima Ná, hringa eik* og *bauga norm*.

Skip eru kölluð *fákur lægis, báru ess, hjörtr þelju, björn flæðar, skeiðar borð, löðursins skýfir, Ægis dýr* og *Ýmis borð* en hafið er *skeljungs frón*.

Heiti eru höfð um ýmis vopn: sverð eru kölluð *hrotti, fleinn, brandr, hjör* og *skjómi*, en spjót er *darri*. Alls kyns kenningar eru fyrir vopn, t.d. eru sverð *hrævar ís, benja síldr, Herjans hyrr, þynjar bál*, og *randa skóð* eða *sól*; spjót er *unda spík*, en skjöldur er *laufa lind, randa sól* og *Fjölnis völlr*. Orrusta er *branda þraut, hjörva morð, hjörva él, stála vindr, fleina dríf, branda göll* og *odda fundr* en blóð er *unda bylgja*.

Margar kenningar vísa í norræna goðafræði og fornar hetjur.¹⁹ Gyðjurnar Frigg (I.15), Bil (I.18, I.31), Rindr (III.9, III.26) og Ná (þ.e., Gná; III.18, III.61) koma fyrir í kenningum um konur, *Rínar glóð* (I.53), *Ægis brandr* (III.26) og *Grímnis auðr* (I.62) fyrir gull, *Fróða brík* (II.24) fyrir skjöld, *Óðins veðr* (II.30), *Fjölnis völlr* (II.40) og *fundr* (II.57), eða *Þundar þeyr* (IV.3) eru kenningar um orrustu; sverð er *Herjans hyrr* (II.36) eða *Þundar eldr* (II.37); skip er *Ægis dýr* (IV.18). Einnig eru nöfn jötnanna Þjassa (III.55), Aurnis (III.55) og Dofra (III.40) heiti fyrir Þóri járnskjöld. Skáldskapurinn sjálfur er *Þundar vín* (IV.1), *Fjölnis vín* (V.1) og *Miðjungs skeið* (II.1) í ávörpum

19 Um þekkingu rímnaskálda á goðsögnum *Eddu* og úrvinnslu á þeim, sjá Sverri Tómasson, „Nýsköpun eða endurtekning? Íslensk skáldmennt og Snorra Edda fram til 1609,“ í Sverrir Tómasson, ritstj., *Gudamjöldur og arnarleir: Safn ritgerða um eddulist* (Reykjavík: Háskólaútgáfan, 1996), 24–38.

rímnaskáldsins en Sverrir Tómasson kallar slíkar kenningar ritklíf.²⁰ Kveðskapurinn er einu sinni nefndur *Herjans ferja* (III.25) í miðri rímu.

Einhverjar kenningar bera út af hefðinni og nota orð í óvæntu samhengi. Kerling sú er Hrólfr og Ásmundur hitta á Englandi er kölluð *geymir hjalls* (I.24), sennilega í gamni, en *geymir* virðist aðallega notað um konunga eða karlmenn með her-, vopna- eða gullorðum, t.d. ‚geymir hers/dróttá‘ eða ‚geymir sverða/skjalda‘ og fleira í þeim dúr.²¹ Aðrar kenningar eru torskildar eða jafnvel spilltar og eru þær sérstaklega ræddar í skýringum.

Mansöngur

Enginn mansöngur er í upphafi rímnaflokksins heldur hefst frásögnin um Hrólfr strax í byrjun hans. Fyrir utan eitt tilvik í miðri rímu (III.26) þar sem skáldið virðist ávarpa konu (Gullhlaðs þöll) er lítið um að það ávarpi hlustendur, aðeins hálf til ein vísa í byrjun og lok hvernar rímu. Ávörp í þessum dúr eru ópersónuleg og segja aðeins að nú muni skáldið hefja eða ljúka rímunnni og þannig ramma þau frásögnina lítillaga inn. Sem dæmi má taka lok annarrar rímu og upphaf þeirrar þriðju:

hér mun eg láta Fjölnis fund
falla niðr um eina stund. (II.57)

Hyggi dygg á hróðrar gjörð
hölda sveit með greinum
meðan vér gleðjum minnis jörð
af mildings verkum hreinum. (III.1)

Nokkur slík ávörp vísa í skáldskap á almennan hátt, t.d. er í upphafi fjórðu rímu vísað í skáldskapinn sem *vín Þundar* (þ.e., Óðins; IV.1). Í síðustu vísu fimmtu rímu vekur skáldið athygli á að sagan sé öll:

Síðan sest að sínu ríki seggja hver
dugga öls en dreggin sér
diktan sú til enda fer. (V.22)

Ekki er verið að orðlengja hlutina hér og má vera að sumum lesendum finnst rímurnar enda á heldur snubbóttan hátt, sérstaklega ef miðað er við

20 Sverrir Tómasson, „Nýsköpun eða endurtekning?“ 36–37.

21 Finnur Jónsson, *Ordbog til de af Samfund til udg. af gml. Nord. litteratur udgivne rímur samt til de af Dr. O. Jiriczek udgivne Bósarímur* (Kaupmannahöfn: Carlsbergfondet, 1926–28), 129.

langan eftirmála sögunnar, þar sem sögumaður vikur orðum að líkindum atburða þeirra sem sagt er frá.²²

Rímnaskáldið vikur frá þessum ópersónulega tón á aðeins einum stað, í upphafi fimmtu og síðustu rímu:

Týrs skal renna tappa Rín um tanna gljúfr²³
Fjölnis vín skal, fóstrinn ljúfr,
fara til þín og kvæðis stúfr. (V.1)

Hér ávarpar skáldið fóstra sinn á hlýlegan máta og segir að kvæðið sé ort fyrir hann. Í *Grænlandsannál* frá lokum 16. aldar er getið þess að Björn Jórsalafari hafi haft rímnaskáldið Einar fóstra með sér í för, „skáld hans og skemmtunarmaður, er skemmta skyldi hvörn sunnudag, þriðjudag og fimmtudag, nær þeim þóktu skemmtunartímar vera“.²⁴ Ef til vill var fóstranafnið notað á báða bóga og væri þá hér átt við þann sem hefur skáldið í föruneysi sínu og er þá einhvers konar vinnuveitandi þess en einnig er mögulegt að fóstrinn sé beinlínis fósturfaðir.

Margt er á huldu varðandi mansöngva í upphafi rímna. Björn Karel Þórólfsson heldur því fram að í upphafi rímnahefðarinnar hafi mansöngshefðin verið frumstæð en með tímanum hafi mansöngvar orðið ómissandi hluti rímna.²⁵ Vésteinn Ólason telur þó að ekki sé útilokað að þeir hafi fylgt rímum frá upphafi.²⁶ Aðalheiður Guðmundsdóttir telur ávörp skáldsins í *Vargstökum*, sem eru keimlík þeim í *Hrólfs rímum*, benda til þess að mansöngshefðin hafi verið í mótun á þeim tíma er rímurnar voru ortar, en hún tímasetur þær fyrirnefndu um eða fyrir 1400.²⁷ Gætu þau líkindi og skortur á eiginlegum mansöng á borð við þá sem síðar komust í tísku því e.t.v. bent til hás aldurs *Hrólfs rímna*. Á hinn bóginn er skáldamál þeirra flóknara og ýmis önnur atriði sem Aðalheiður telur vera forn einkenni bera á milli þeirra og *Vargstakna*. Verður því heldur fylgt þeim málsögulegum rökum sem rakin eru hér að framan við aldursgreiningu rímnanna.

22 *Hrólfs saga Gautrekssonar*, í *Zwei fornaldarsögur (Hrólfs saga Gautrekssonar und Ásmundarsaga kappabana) nach Cod. Holm. 7, 4to*, útg. Ferdinand Detter (Halle: Niemeyer, 1891), k. 46.

23 Merking línunnar er „skáldskapurinn skal renna um munninn“.

24 Ólafur Halldórsson, *Grænland í miðaldaritum* (Reykjavík: Sögufélag, 1978), 46.

25 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 258–59.

26 Vésteinn Ólason, „Nýmæli í íslenskum bókmenntum á miðöld“, *Skirnir* 150 (1976):77–79.

27 Aðalheiður Guðmundsdóttir, inngangur að *Úlfhamssögu*, xvii–xviii, xxii.

5. Efni og samband við söguna

Hrólfs saga Gautrekssonar er löng saga af fornaldarsögu að vera og ferðast söguhetjur hennar vítt og breitt um heiminn, frá Svíþjóð og Noregi í fyrstu en síðan til Garðaríkis, Englands og Írlands með viðkomu í Skotlandi. Sagan er röð fjögurra biðilsfara þeirra Gautreks konungs af Gautlandi, sona hans Hrólfs og Ketils og loks Ásmundar, fóstbróður Hrólfs, en þess á milli berjast hetjurnar við illa víkinga og tröll. Konurnar sem þeir kvænast eru allar skörungar og fer eiginkona Hrólfs, meykonungurinn Þorbjörg, þar fremst í flokki en sagan fjallar öðrum þræði um visku, hollráð og skörungsskap kvenna.²⁸ Þeir Hrólfur og Ásmundur dvelja á Englandi hjá Ellu konungi í einn vetur og lendir Hrólfur í ýmsum ævintýrum sem sýna fram á visku og ágæti hans.²⁹ Skáldið virðist gera ráð fyrir að áheyrendur þekki efni sögunnar vel þar sem ekki er gerð nein grein fyrir helstu persónum og engu plássi er varið í að útskýra aðdraganda atburða rímnanna. Lesendum er því bent á að ráðfæra sig við söguna til að glöggva sig betur á helstu persónum og söguþræði.

Fyrsta ríman hefst á samtali milli Hrólfs og Ellu Englandskonungs, þar sem sá síðarnefndi ráðleggur Hrólfi að halda ekki til Írlands í biðilsför fyrir Ásmund fóstbróður sinn fyrr en að liðnum vetri (í lok k. 31 í styttri gerð sögunnar). Næst koma þrjár stuttar frásagnir af yfirburðum, visku og hjálpsemi Hrólfs, fyrst um samskipti hans og Ásmunds við kerlingu eina sem enda á því að Ásmundur heggur höfuðið af kerlingu, í öðru lagi róg hirðmanna Englandskonungs og tilraun þeirra til að koma sökinni á íkveikju í höllinni á Hrólfi, og að lokum hólmgöngu og sigur Hrólfs á berserk.³⁰ Önnur ríma segir frá komu Svía til Írlands, bónorði Ásmundar um hönd Íraprinsessu og æsilegri orrustu milli Íra og Svía. Hún endar með því að Svíar eru sigraðir og Hrólfur og vinir hans eru handteknir og færðir í jarðhýsi en dauðinn einn virðist bíða þeirra þar. Í þriðju rímu hjálpa kon-

28 Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, „[H]yggin ok forsjál: Women’s Counsel in *Hrólfs saga Gautrekssonar*,“ í Martin Arnold og Alison Finlay, ritstj., *Making History: The Legendary Sagas* (London: Viking Society for Northern Research, 2010), 69–84. Persónan er kölluð Þorbjörg í lengri gerð sögunnar.

29 Marianne Kalinke, *Bridal-Quest Romance in Medieval Iceland*, *Islandica*, 46. b. (Ithaca: Cornell University Press, 1990), 57–63.

30 Í sögunni eru frásagnirnar af atburðum á Englandi fjórar en þeirri fyrstu, um bardaga Hrólfs og félaga við ljón, er sleppt í rímunni.

ungsdóttir og skemmumey hennar þeim félögum að komast út úr gryfjunni og prinsessan nær sverði Hrólfs úr valnum. Þar næst, í fjórðu rímu, vikur sögunni aftur til Svíþjóðar og til drottningar og Þóris járnskjaldar, en drottning færir Þóri talandi drykkjarhorn sem varar við þeirri hættu sem Hrólfur er kominn í. Þórir strengir þess heit að leggja sér hvorki mat né drykk til munns þar til hann hefur bjargað konungi og heldur til Írlands þar sem hann tekur sér tröllsgervi, skelfir landsmenn og lokar Írakonung inni í höll sinni. Drottningin tekur sér herklæði og vopn og fylgir í kjölfarið ásamt Katli mági sínum, bróður Hrólfs. Þegar til Írlands er komið reyna þau í upphafi fimmtu rímu að brenna niður hús þar sem Hrólfur dvelur, þeim að óvörum. En allt fer vel að lokum og enda rímurnar á því að Ásmundur giftist Íraprinsessu og aðrir menn Hrólfs fá einnig kvonfang við sitt hæfi.

Rímnaskáld stytta gjarnan þær sögur sem kveðið var eftir og höfundur *Hrólfs rímnna* fer oft hratt yfir sögu, sleppir útskýringum á bakgrunni eða samhengi atburða og dregur efni samtala saman í óbeina frásögn í nokkrum orðum eða línunum.³¹ Til dæmis er aðeins einni vísu varið í að segja frá rógi hirðmanna Englandskonungs um Hrólf og tilraunum þeirra til að sá tortryggni í hans garð fyrir brunann í híbýlum Ellu konungs. Sagan, einkum lengri gerð hennar, segir í lengra máli frá viðbrögðum konungs við róginum og því, hvernig hann tekur að trúá hirðmönnum sínum og vantreysta Hrólfi.³² Í rímunum er því áhersla oft lögð á hraða framvindu söguþráðarins frekar en persónusköpun, siðferðisboðskap eða hvaða ástæður geta legið að baki gjörðum persónanna.

Á hinn bóginn eyðir skáldið á nokkrum stöðum hlutfallslega miklu plássi í einstaka atburði eða samskipti persóna miðað við söguna. Til dæmis eru heilar ellefu vísur um þann atburð þegar Ásmundur heggur höfuðið af kerlingu eftir að hún hefur beðið hann um að lyfja sér elli, og má vera að sá grófi húmor sem birtist í frásögninni hafi skemmt mörgum áheyrendum. Nokkuð mörg erindi fjalla um samskipti skemmumeyjar Írlandsprinsessu við ‚trölllið‘ Þóri, hirðmann Hrólfs, en eins og í sögunni er gamansamur tónn í þessum kafla.³³ Frásögn sögunnar af Þóri í tröllsgervi — hann hefur

31 Sjá Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 241, um styttingar sagna í rímunum.

32 Sjá rímu I.33 og k. 33 í útgáfu Detters eða k. 26 í útgáfu Rafns; sjá *Hrólfs saga Gautrekssonar*, í *Fornaldarsögur Norðurlanda eptir gömlum handritum*, útg. Carl Christian Rafn, 3. b. (Kaupmannahöfn: [án útg.], 1830). Hér eftir verða útgáfurnar skammstafaðar D og R.

33 Skemmumey nefnist Sigríður í sögunni en hún hlýtur aldrei nafn í rímunum.

strengt þess heit að neyta ekki matar fyrr en hann hefur fundið Hrólfr — og hugleysi skemmumeyjar andspænis honum er svo ýkt að hún minnr e.t.v. á einhvers konar leik.³⁴ Rímnaskáldið eykur í miðað við söguna ef eitthvað er og gerir einnig góðlátlegt grín að hermanninum Þóri, sem byrgir Írakonung og menn hans inni í höllinni eftir að hafa farið um sveitir landsins rænandi og drepanði. Þegar skemmumey kemur til hans í eitt sinn sýnist henni „kind með sverðið breitt / svöng þar úti sitja“ (III.45), og hún lýsir honum fyrir konungsdóttur á þessa leið: „Sórans [jötuns] vóru svartar brýn / svangr og magr að líta“ (III.51). Í þriðja sinn er hún kemur til Þóris er hann svo aðframkominn af hungri að „tiggi liggr og treystist hann / traudla upp að sitja“ (III.53). Þrátt fyrir að hafa drepið fjölda Íra og hrætt líftóruna úr þeim sem hann ekki drap er ósamræmið milli þeirrar hryggð-armyndar sultar og volæðis sem Þórir virðist vera þegar hér er komið sögu, og hins vegar hræðsluópa skemmumeyjar, slíkt að það hlýtur að hafa skemmt áheyrendum dátt.

Bardagalýsingar eru ítarlegar og oft spennandi eins og fjallað var um hér að framan. Þótt þær séu fyrirferðarmiklar í sögunni eru þær hlutfallslega enn ítarlegri í rímunum. Þetta kemur heim og saman við almenna þróun rímnakveðskapar, einkum hins eldri, þar sem bardagalýsingar, siglingar og veislur eru þau efnistöð sem helst hljóta meira pláss en í sögum.³⁵ Bardaga Íra og Svía er til dæmis lýst á nákvæman hátt og tekur hann yfir 21 vísu af 57 í annarri rímu. Sagan leggur einkum áherslu á þátt Hrólfs í orrustunni og vopnfimi hans en rímurnar beina athygli að herjunum tveimur og þætti Ásmundar og Gríms.³⁶ Einnig er sleppt samtali í sögunni milli Ásmundar og Hrólfs þar sem Hrólfr hvetur fóstbróður sinn (og sjálfan sig í leiðinni)

34 Um samsvarandi kafla í sögunni og leiki, sjá Torfa H. Tulinius, *The Matter of the North: The Rise of Literary Fiction in Thirteenth-Century Iceland*, þýð. Randi C. Eldevik (Óðinsvæ: Odense University Press, 2002), 177–78. Um tengsl milli rímna og einhvers konar leikja, sjá Sverri Tómasson, „Stráklegr list mér Skíði,“ 305–20; og Hauk Þorgeirsson, „Þóruhjód og Háu-Þóruleikur,“ *Gripla* 22 (2011):211–27.

35 Björn Karel Þórolfsson, *Rímur fyrir 1600*, 243; Ólafur Halldórsson, inngangur að *Bósa rímunum*, Íslenskar miðaldarímur, 3. b., Rit, 5. b (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1974), 24–26.

36 Vésteinn Ólason fjallar um langa og vel orta bardagalýsingu í *Ólafs rímunum helga* og hvernig skáldið velur úr *Heimskringlu* það efni sem hentar, sjá „Kveðið um Ólaf helga: Samanburður þriggja íslenskra bókmenntageina frá lokum miðalda,“ *Skírnir* 157 (1983):54–55; sjá einnig grein Massimiliano Bampi um mismunandi áherslur rímnaskáldsins, „The King in Rhyme: Some Observations on *Ólafs ríma Haraldssonar* as a Reworking of Snorri’s *Ólafs saga helga*,“ *Filologia Germanica* (2012):49–65.

til dáða í bardaganum. Á hinn bóginn er Hrólfi lýst sem óttaslegnum fyrir Írlandsferðina þótt hann feli óttann (II.6) og má það teljast óvenjulegt að áheyrendum sé gefin innsýn inn í tilfinningar hetja.

Rímnaskáldið hafði tiltölulega lítinn áhuga á Þorbjörgu, eiginkonu Hrólfs, og þeim hluta sögunnar er hún tekur vopn og herklæði og heldur ásamt Katli til Írlands að bjarga manni sínum. Áður en hún giftist Hrólfi var Þorbjörg meykóngur og réð yfir einum þriðja Svíþjóðar, tók sér nafnið Þórbergur (í lengri gerðinni) og gekk alfarið inn í hlutverk konungs. Hún er ein af helstu persónum sögunnar allt frá því að Hrólfur fer sem ungur og óreyndur maður mikla sneypuför að biðja hennar. Meðal annars er Þorbjörg látin veita Hrólfi margvísleg hollráð eftir að þau eru gift auk þess að leiða björgunarleiðangurinn til Írlands.³⁷ Í rímunum er hún hins vegar tiltölulega litlaus persóna og höfð til hliðar. Frásagnir af meykóngum voru afar vinsælar á síðmiðöldum og margar rímur voru kveðnar eftir sögum um þá.³⁸ Því er eftirtektarvert að kastljósinu er lítið beint að Þorbjörgu. Minna er einnig gert úr hlutverki hennar sem rödd visku og forsjálni: í sögunni (k. 43) letur hún Ketil mág sinn þegar hann hefur í hyggju að brenna niður skemmuna sem Hrólfur dvelst í en varnaðarorðum hennar er sleppt í rímunni. Hrólfi er reyndar sagt frá þeim í lok hennar (IV.47) en það er nokkuð í framhjálaupi miðað við söguna. Hér er því dregið úr þeim siðferðisboðskap sem konum er lagður í munn í sögunni varðandi varkárni, og sömuleiðis er athyglinni beint frá konum sem ganga inn í karlhlutverk og brjóta upp hefðbundna skiptingu valdsviða kynjanna.³⁹

Þótt rímnaskáldið minnki hlutverk Þorbjargar má ekki líta fram hjá persónu Íraprinsessu, sem sýnir frumkvæði og dirfsku og er ein af aðalpersónum rímnanna. Ásamt skemmumey sinni bjargar hún Hrólfi og félögum úr bráðri lífshættu og nær aftur sverðinu þar sem það liggur á vígvellinum meðal dauðra hermanna eftir orrustuna við Íra, en miklu þúðri er eytt í að lýsa því hversu mikil þrekaun sú för var fyrir stúlkurnar tvær. Þótt prinsessan gangi gegn hagsmunum föður síns með því að hjálpa and-

37 Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, *Women in Old Norse Literature: Bodies, Words, and Power*, The New Middle Ages (New York: Palgrave, 2013), 36, 112–116.

38 Ítarlega hefur verið fjallað um meykönungaminnið og vinsældir þess. Sjá t.d. Kalinke, *Bridal-Quest Romance*; Sif Ríkharðsdóttir, „Meykóngahefðin í riddarasögum: Hugmyndafræðileg átök um kynhlutverk og þjóðfélagsstöðu“, *Skírnir* 184 (2010):410–33; Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, *Women in Old Norse Literature*, k. 5.

39 Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, „Hyggjin ok forsjál“.

stæðingum hans verður að hafa í huga að gjörðir hennar styðja við söguhetjuna og því virðist henni leyfilegt að fara út fyrir hefðbundið óvirkt kvenhlutverk.⁴⁰

Ekki verður hér fullyrt nokkuð um mögulegan áheyrindahóp rímnanna. Þar sem persónum af báðum kynjum er gert hátt undir höfði og bæði karlmaður og kona eru sennilega ávörpuð mætti geta sér þess til að hann hafi verið blandaður, með fólki af báðum kynjum og af ýmsum stéttum. Efni rímnanna virðist hafa höfðað bæði til stórbænda og höfðingja sem og þeirra af lægri stigum.⁴¹

6. Bein orðatengsl rímna og sögu

Sums staðar hefur orðalag milli sögunnar og rímnanna haldið sér. Þannig segir t.d. ensk kerling um dóttur sína að hún sé móður sinni „verri en enginn“ (I.8) og síðar að hún hafi látið karlmann „ginna“ (I.10) sig. Sömu orð koma fram í sögunni (k. D32/R25). Fyrri dæmið er í báðum gerðum sögunnar en *ginna* er aðeins notað í lengri gerðinni. Er kerling biður þá Hrólfr og Ásmund um að lyfja sér elli segir Ásmundur „þad hittest opt j huse kallz“ (I.24) og sama orðalag kemur fyrir í sögunni: „opt er þat í karls húsi, er eigi er í konungs“ (k. D32/R25). Björn Karel Þórólfsson bendir á dæmið „teygja hálsinn“ sem er aðeins í einu handrita styttri gerðarinnar en í lengri gerðinni stendur „lúta“.⁴² Þegar eldur er lagður að svefnstað Ellu konungs lætur Hrólfr „rifa upp setstockana“ (k. D33/R26) en í rímunni segir að hann láti „stocka vpp ad rijfa“ (I.35). Eftir hólmgöngu við berserkinn fer Hrólfr víða og segir í báðum textum að hann „skipaði ok setti málum“ (I.61, k. D34). Að lokum, þegar Hrólfr er fleygt í gröfina eftir að hafa verið handsamaður af Írum, kveður skáldið að „standande kom ræsir nidur“ (II.47) en í sögunni „kom [Hrólfr] niður standandi“ (k. D37/R29).

Erfitt er að færa rök fyrir því hvorri gerð sögunnar rímnaskáldið fylgir af þessum fáu dæmum. Orðið *ginna* getur talist svo eðlilegt orð um það athæfi Gríms að leggja í vana sinn að heimsækja ógifta stúlku að það þýði ekki að skáldið hafi þekkt lengri gerðina. Sennilega er orðamunurinn *teygja*

40 Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, *Women in Old Norse Literature*, 28–29.

41 Sjá t.d. Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, „Ideology and Identity in Late Medieval Northwest Iceland: A Study of AM 152 fol.“ *Gripla* 25 (2014):87–128.

42 Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 415, sbr. Detter, útg., *Hrólfs saga*, 55.

hálsinn/lúta sterkari vísbending og mun þá Björn hafa haft rétt fyrir sér. Ofan á þau rök bætist að rímurnar hafa sömu röð atburða og styttri gerðin en í lengri gerðinni flakkar sögumaður annars vegar á milli þess sem hendir Hrólfr og menn hans á Írlandi, og hins vegar Þóris og Þorbjargar. Einnig ber rímunum og styttri gerðinni saman í þeim tilfellum þar sem lengri gerðin hefur ítarlegri samtöl, t.d. þegar Írakonungur ávarpar Hrólfr, fanga sinn, eftir orrustuna (k. 35/29) og ávarpi Þóris járnskjaldar til manna sinna (k. D39/R28). Við teljum þ.a.l. að skáldið hafi haft styttri gerð sögunnar til fyrirmyndar þegar rímurnar voru ortar.

7. Um útgáfuna

Hrólfrs rímur Gautrekssonar eru hér gefnar út stafrétt eftir texta AM 146 a 4to ásamt skýringum. Leyst er upp úr böndum á hefðbundinn hátt og höfð nokkur hliðsjón af vinnubrögðum Ólafs Halldórssonar í útgáfu á *Vilmundar rímum viðutan*.⁴³ Hér er þó farin sú leið að lesa alltaf upp úr titli sem ⟨er⟩ fremur en ýmist ⟨ir⟩ og ⟨er⟩ eftir umhverfi. Gerður er greinarmunur á ⟨ij⟩, ⟨i⟩, ⟨y⟩ og ⟨ÿ⟩ þótt munurinn geti verið naumur.

Á örfáum stöðum er texti handritsins leiðréttur en yfirléitt er látið duga að birta leiðréttingartillögur í neðanmálgreinum. Við torlesna staði var höfð nokkur hliðsjón af uppskrift Gríms Helgasonar og á einum stað er þess getið þegar vikið er frá henni.

Hér að framan eru helstu einkenni skáldskaparmáls rímnanna rædd og vísum við í þann kafla fyrir yfirlit yfir algengar kenningar. Skýringar eru gefnar neðanmáls á torskildum orðum og óalgengari heitum og kenningum. Í skýringum er einnig sums staðar minnst á *Hrólfrs sögu* þegar rímurnar bregða út af henni eða eru torskildar. Eins og jafnan með skýringar á kveðskap má ætla að sumum þyki þær óþarflega ítarlegar en öðrum óþarflega knappar.

43 Ólafur Halldórsson, inngangur að *Vilmundar rímum viðutan*, 30.

Nockrar Hrölf's rijmur

I.

1. Þar hef eg lagt ä lioda fiórd
lægis fakinn¹ gilla
Hrolfur situr ad enskre jórd
arfe Gautrix millda.

1 Lægis fákur: skip.

2. Herra landz kom hitta hann
hreiter nodru spänga²
tigge þa vid traustan mann
talade stund mióg længa.

2 Hreytir nöðru spanga (gulls):
maður.

3. Ecke fær til Jrlandz er
eidir grænnra skiallda
kongurinn sit vmm kirtt hia mier
kann þui margt ad vallda.

4. Hauste er nærre hiórfa runnur
hófnum vant ad leggja
Hrolfur er ad kijnge kunnur
kongurin jrskra seggia.

5. Hrolfur þiggur hilmers rad
hafdu þock ad slijku
eg skal vitia ä Jra læd
annad sumar ad lijku.

6. Asmund bæde og odling fann
elsku giarn til greina
filker geingur og frægdar mann
fundu kerling eina.

7. Kerling heilsar kongin ä
krept j óllum beinum
lofdung ertu vmm lond og siä
leifdur j flestum greinum.

8. Ræsir þarf eg rada þijn
rauner hefeg feingid
mier er dógling dotter mijn
driugum verr enn einginn.

9. Hün var leinge hringa frijd
hugul ad mijnu starfe
nu vill eckj vijst vmm hrijd
verda mier ad huarfe.

10. Lätstu j burtu laufa þund
lijtel er þad hætta
ginner hann suo gödligt sprund
giorer hun eckj vætta.

11. Asmund til af æsku leggur
vlfum giarn til brädar
lasta eg ei þo hinn leifde seggur
leike yckur einn veg bädar.

12. Hrölfur suarade hringa grund
huggun veitte fliode
fer eg ad hitta fleina lund
fare þad og ad hliode.

13. Siöle veik af sinne höll
þad³ var stundu sijdar
heima voru ad hüse öll
hioninn⁴ lauga fridar.

3 Hér vantar höfuðstaf.

4 Hjón: heimilisfólk.

14. Audling sest ä annan beck
og Äsmund honum hid næsta
leit ä palle prudann reck
og pella linde glæsta.

15. Audling kuadde audar frigg
odda lijka fleiger
kerling sat þar krept j hrigg
og kiapta jafnann teiger.⁵

5 Hér er kerling látin teygja kjaftinn og minnir e.t.v. á völu sem geisp-uðu ótt og títt áður en þær fóru með spádóma.

16. Hilmer spir ad heite þegn
hann kuedst Grimur ad nafne
garpurin vill med gilldligt megn
gledia vlf ä tafne.

17. Kierling hefur það kiært fyrer mier
kappinn rackte minne
rifinn kuedst eckj rind fyrer þier
räda döttur sinne.

18. Fipla⁶ þu eckj filker tier
fallda bil suo snauda
þigg j mote þock af mier
þroka oss eigi til nauda.⁷

6 Fipla: fifla.

7 Merking vísuorðsins hlýtur að vera: „Ekki þvinga mig til óyndisúrræða“. En sögnin ‚þroka‘ hefur venjulega aðrar merkingar.

19. Vijsir legg minn vilia ä möt
eg vil þa þessu heita
þo er minn hugur ä þidre snöt
eg þarf þui eckj ad neita.

20. Budlung skal nu bidia þess
kuad baugavidurinn störe
vid bigium fagurligt bäru ess
bädir saman ad vore.

21. Þeingill seiger ad það skal giort
þiggur slijkt med blijda
þegar vier ytum þiliu hiórt⁸
þa vertu buinn ad strijda.

8 Þilju hjörtur: skip.

22. Mórgum vex eigi megtin síjdur
 mein þo nockud suelle
 kelling talade kongin vidur
 kantu ad leifa⁹ elle.

23. Filker ansar furdu blýjdur
 fást eigi til þess merke
 enn þö hitte eg hälfu síjdur
 hätt ä þessu verke.

24. Þad hittest opt j huse kallz
 higg eg Äsmund greina
 þui er mijn göta geimer hiallz¹⁰
 gioreg þier lækning eina.

25. Þu skallt tausinn¹¹ teigia halz
 og treista ä adgiord mijna
 þä mun lestir | lægis bals
 leifa elle þijna.

26. Hoskur hio þa hilmers þegn
 hófud af linde tuinna
 þeingill ansar þegar j gieg
 þetta er smän ad vinna.

27. Stillir var þä storum reidur
 strijdur j ordum sijnum
 minkast atlar milldings heidur
 mest af verkum þijnum.

28. Geingu þeir til hallar heim
 helldur af skómmu bragde
 meingid for ä mote þeim
 millding sat og þagde.

9 ‚Lyfja elli‘ er eldra orðalag og kemur fyrir í sögunni en ‚leifa/leyfa elli‘ kemur fyrir þrisvar hér í rímunni og víðar í kveðskap frá 16. öld og síðar, t.d. *Pontus rímum* I.74 og *Amicus rímum* IV.36.

10 Geymir hjalls: húsráðandi kofans, þ.e. kerling.

11 Taus: kona.

29. Alldre sa eg j ymu¹² fyr
odling vera suo reidan
þar sem magnast meire stir
mier j ordum leidann.

12 Íma: orrusta.

30. Asmund sagde alla grein
ä efne þeirrar¹³ stigdar
konge mætte kerling ein
vid komum til hennar bigdar.

13 þeirrar: Þetta orð er jafnan
bundið og ekki gott að vita hvort
skrifarinn sá fyrir sér eitt r eða
tvö.

31. Lofdung beidde laufa bil
ad leifa elle stränga
óðling neitte enn eg for til
af hlaut hofud ad gänga.

32. Ecke skaltu óðling hót
Äsmund þessa kunna
var þad ein hin vesta snöt
er vælte hiorfa runna.

33. Ytar bäru ligd ä lopt
landz fyrer konginn fræga
hóldar villdu harla opt
Hrolf vid Ella rægia.

34. Siklings son med sinne drött
suaf j eirne skemmu
millding kiende vmm midia nött
mättkann elld og remmu.

35. Hrolfur bad þä holda enn
hardt til vopna þrifa
stora giora þa stillis menn
stocka vpp ad rijfa.

36. Hrolfur liet sem hefde fiór
holda xij ad ræda
spillte hljuf enn spente hior
spurde onguann rada.

37. Elle vaknar eckj ad helldur
allt tok hus ad brenna
sie eg nu eigi huad suefne velldur
sijst vid kongin þenna.

38. Kongin bæru j klædum vt
kappar Hröls vr elde
lijdum vackte længa sut
loginn ä þessu kuellde.

39. Holdum fra eg heipter gallt
Hrolfur ad geira sennu
Elle talade einka sniallt
endid reik og brennu.

40. Þeir skulu rett er rægdu þig
recker lijfe tijna
gack nu sialfur j sætt vid mig
sæmd skal eckj duina.

41. Hrolfur seigir ad huor skal dreingur
hallda lijfe ad lijku
vere þeir eckj j lande leingur
sem liggia ä bragde slijku.

42. Leing¹⁴ eg eigi vmm lioda giord
lijdur stund af vetre
fridur hefur vmm filkirs jörd
feingist sialldann betre.

14 Leing: lengi (af so. lengja).

43. Eina nött að ódliŕ ríed
 vt af huijlu að gǽnga
 rǽsir gat þá ríjda síed
 rekk vmm braut suo lǽnga.

44. Frǽrre hestur og frǽkinn dreingur
 for af óllu meŕne
 hilmer eigi til hallar geingur
 hann vill mǽta þeŕne.

45. Þesse heilsar þeingil ä
 Þordur liest hann heita
 þung er naud enn það skal tíä
 þui fer eg ydar að leita.

46. Berserkur hefur mier bodid ä holm
 bidur hann sistur minnar
 lóngum er hanz lundinn ölm
 leitaeg filgdar þinnar.

47. Vilier þu leisa vandann minn
 og verda mier að huarfe
 sannliga er það somen þinn
 sæmdar madurin diarfe.

48. Yfrid þike¹⁵ mier erinde þitt
 ansar madurin frægie
 fer eg að vekia filge mitt
 og fá mier vopn suo nægie.

15 Þike: Skrifað þi'e' og ekki gott að
 vita hvort skrifari sá fyrir sér eitt
 k eða tvö. Í vísu II.15 er orðið þó
 ritað með einu k.

49. Vísir síe eg til vænna rad
 vel meige þier þui hlijta
 tak minn hialm og hogna vod¹⁶
 hrotta og skiólldinn huijta.

16 Högna vod: brynja.

50. Kongurinn vann með kappeflest
klædest þar vid stræte
þegar hliop vppa þrifinn hest
enn Þordur rann ä fæte.

51. Þegnar hitta Þordar bigd
og þornabil suo rioda
dogling ried su drös med hrigd
dijrligt sæte ad bioda.

52. Kappinn var þa komen ä möt
kuadde Þord af reide
gack ä holm edur gipt mier snöt
og gior þa huad eg beide.

53. Feingen er sa sem frelsar mig
fleiger rijnar glöda
vertu fliotur og vopna þig
vid skulum fleina rioda.

54. Frett hef eg hitt ad filker var
frægur ä löndum vijda
millding ætleg þad miklu nær
munu vid Hrolfur strijda.

55. Firda sa sem frægd er vijs
filkirs vidur ad hoggua
þa mun hilmer hræfar js¹⁷
j heitu blode dóggua.

17 Hrævar ís: sverð.

56. Hóggid reid hans halse ad
haus nam sundur ad springa
bükinn klauf ad belltis stad
bæde skiolld og hringa.

57. Tígge lofast af trauste sijn
trur var Þordur skaptur
gíptu eigi seggurin sistur þijn
suinnur ädur eg kiem aptur.

58. Þad skal vijst j valde þijn
veiter benia linna¹⁸
sæmd og audur og sijster mijn
slijkt er eg mä | þier vinna.

18 Benja linni: sverð.

59. Hilmer kom til hallar frödur
hann hefur sijdla vaknad
kur var eckj j koppum gödur
kongsins var þa saknad.

60. Hilmer sagde virdum vjjs
von ä Hareks¹⁹ dauda
hoskum gafst med heidur og pris
Hrolfe gullid rauda.

19 Skrifað ‚har’s‘.

61. Mälum skipade malmafneir
mætur vmm landid vjida
heptist rän og randa þeyr
ried suo vintur ad lijda.

62. Hirdte garpur grimnis aud
gladur og allann reida
gester hielldu garpar braut
Grimur er komen til skeida.

63. Fimtie lætur filkir þa
flædar biórnu²⁰ büna
Ella seiger ad eidast mä
þeir vndu segl vid hüna.

20 Flæðar birnir: skip.

64. Gnaudar flöd vmm grund og sker
 gieteg ad aukist vande
 Hrolfur kom med holddnum her
 hratt ad Jra lande.

65. Skiotliga toku skatnar hófn
 skamt frá kongsins hóllu
 þar skal filkirs fræda drófn
 falla nidur med ollu.

Aunnur Hrölf's rijma

II.

1. Munda eg ætla ad midiungs skeid
 mætte renna af orda leid
 ädur enn feinge falka reid
 filkirs sonur af bauga meid.

2. Jrlanz kongurin alla veit
 ætlun Hrölf's og räda leit
 vill þa gramur med garpa sueit
 giallda þeim hinu bernsku heit.

3. Stefner ad sier þy og þræl
 þeingill sä sem bist vid væl²¹
 ódlings hird gieck ecke dæl
 alldre nær ad strida ä hæl.

21 Þ.e., vél.

4. Hefur þu Asmund ongua frett
 Jra kongs af brógdum rett
 varla tru eg ad veite sliett
 nie vijfa mälin gänge liett.

5. Vær skulum fara med fride og vægd
 fordast alla gumna slægd
 aflast mun þa audur og frægd
 ef vier hliotum kongsins mægd.

6. Hundrad lidz af hernum velur
hinn er onguar frægdir duelur
hreiste mál fyrer herrum telur
hilmers son er öttann felur.

7. Hier skulu bragnar beint vid siä
bijda medann vier gongum frá
enn þa heitum hólða ä
huor skal buinn sem fliotast mä.

8. Bragnar snüa til borgar heim
büner vel vid randa seim
naudinn öx med nófnum tueim
nu kom Hrolfur ä möte þeim.

9. Þar kom óll hin jrska þiod
eckj dæl vid randa biod
filker talar og fieckst þä hliod
fetla²² grams²³ vid randa riöd.

10. Kienneg Asmund ættdrif þitt
Olafs son vmm Skotland vijdt
seinkast mun þier mægðid²⁴ mitt
mætte vera þier geinge lijtt.

11. Ollum oss er alkunnig
ætlun su er brugge þid
fæst þui eckj fliod af mier
furdu margur er dulinn ad sier.

12. Farid nu heim med fride og sætt
firdum skal vid onguo hætt
varla kaupist vijfid mætt
vijsliga hafi þier lijtid grædt.

22 Fetla: Sérhljóðið nokkuð óljóst;
Grímur Helgason les ‚fatla‘.

23 Hér hefur eitthvað afbakast, fylkir
fetla grams er lokleysa. Upphaflegt
gæti verið fleygir fetla garms; fetla
garmur er sverð og fleygir þess
hermaður.

24 Við þekkjum ekki önnur dæmi um
að orðið mægð sé haft í hvorugkyni
en kynið er hér rimbundið.

13. Hrolfur er bæde hraustur og mildur
harla sterkur og kappe gilldur
þier vileg biöda ad heptist hilldur
hellduren riodist benia sýlldur.²⁵

25 Síld benja: sverð.

14. Enn ef þu fíjsist fram ä leid
ferdinn mun eigi verda greid
þä munu virðar viga seid²⁶
veita yður vmm eitthuort skeid.

26 Viga (spjóta) seiður: orrusta,
sjá *Ordbog over det norrøne prosa-
sprog* (Kaupmannahöfn: Den
Arnarnagnæanske kommission,
1989–), 312.

15. Gautrex son varð eckj odur
óðling suarade konge frödur
mijnkast við það holda hrödur
huorgi þike mier kosturin gödur.

16. Sie eg það glogt ad siklings²⁷ skraut
skiptist vm við branda þraut
ef vier missum menia laut²⁸
miklu er betra ad hallda j braut.

27 Hér vantar stuðul; þess mætti
geta til að ‚siklings‘ ætti að vera
‚skjöldungs‘.
28 Menja laut: kona.

17. Grär mun riodast gilfris²⁹ kiaptur
ef gorpum verður daudinn skaptur
þo þig stidie kijnge kraptur
kann eg varla ad huerfa aptur.

29 Gylfrir: úlfur.

18. Hrolfur suarade bistur og brädur
bragning þottist næsta smädur
sa skal meiddur og þikjast þiadur
þegnar kalla frægstann ädur.

19. Sä skal þijndur hinn svenske her
sikling mællte reidur og þuer
þö skal leika virða ver
vijst er kallast frægri huer.

20. Hofdu Jrar hundrud vj.
holda lidz er roman vex
gnögt er afl og grundinn þreks
giptann rædur ef allvel tekst.

21. Tófdu Suijar ad tækist grid
treista þeir sier kongin vid
vtan þeir hefde j leindum lid
og liete eckj ä soknum bid.

22. Villde Äsmund veiga skord
væna flitia ä skeidar bord
adur enn hädist hiorfa mord
hernum gerde kongurinn ord.

23. Huorge var þa sikling suifur³⁰
segge mædde randa gijfur³¹
stillirs her frä strondu drijfur
störann skiolld og spiotid þrifur.

30 Svífur: blíður, mildur.

31 Gífur er tröllkona; gífur randa er
öxi eða annað vopn.

24. Fagrar bresta fröda | brijkur³²
fundurinn hittest varla slijkur
ytar suæfa vnda spijkur³³
Jra her til borgar vijkur.

32 Fróða bríkur: skildir.

33 Unda spik: sverð.

25. Opnar stodu allar grindur
jtum var þad eckj hindur
þesse hinn sterke stála vindur
stillis her vm portenn hrindur.

26. Hiorua jel var hart og æst
Hrölfe kann ad granda fæst
þannen brä vid þessu næst
þeingils borg var vandliga læst.

27. Dreingium j möte drijfur mugur
dorinn sueigdist og var þá biugur
landsins vard þeim lijdurinn driugur
lofdung vacktist vnda sugur.

28. Brotnar hlijf enn brandurinn giellur
biturlig heipt med gumnum suellur
huor vmm annann firda fellur
fleina þitur hia gorpum smellur.

29. Jrlanz kongrinn jta hio
eckj giordist sokninn slio
órin af huorium fingre flö
firda j gegnum briostid³⁴ smö.

34 briostid: Orðinu er bætt við úti á
spássíu með sömu hendi og vísað
inn.

30. Suiarner geingu sijnu snart
suerdid tok ad brotna mart
odins vedur var vndra hart
jtar feingu konginn vart.

31. Suenska dreinge suæfde fleinn
sannliga vard þeim fundurinn beinn
tijndust jta tueir fyrer einn
treiste eigi ad fljia neinn.

32. Odling minte Äsmund ä
oll var fallinn hridinn þá
seinkast ætlaeg snot ad fá
sijne nu huor þad orka mä.

33. Gat eg þui nær sem geck j dag
gumna vinur vmm kongsins hag
fäum þeim nockurn frægdar slag
fillum enn ä blode nag.³⁵

35 Nagr: hrafn, sbr. Björn Karel
Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 120.

34. Latum sia þad listug vijf
leika kunnum j fleina drijf
kliufum hiälm enn kóstum hlijf
kieppunst meir a frægd enn lijf.

35. Asmund þeektist ódlings rad
oll var þoekt af bükum läd
hann klauf hialm og hógna vod
hniginn var óll hin suenska þiod.

36. Grijmur ried sä gätum fir
ad gänga framm þar magnast stir
kappinn hiö so herians hir
ad holdum süt vmm briostid lijf.

37. Þrenner spenna þundar elld
þegnar giegner frama kuellid
drott var ött j daudan sellid
digdar bigd var sutum hrellid.

38. Jra suijrum egginn blä
ærid nær geck morgum þä
bukum striuka hofudinn hia³⁶
herdist suerd j benia lä.

39. Bada fä þeir sýdla sokt
segger eggiasl huor ä þrott
holda glód var huorge drott
härta var þä dimt af nött.

40. Recka skjifer ramma troll
randa sol³⁷ rauf fiolnis vóll³⁸
bragnar mest j branda goll
bärust vpp ad eirne höll.

36 Skrifað hof^diⁿ h^a. Hugsunin er væntanlega að menn séu háls- höggfir og að höfuðin strjúkist við búkana þegar þau falla af.

37 Randa sól: sverð.

38 Fjölfnis vóllur: skjöldur. Hér er Fjölfnir notað sem jötunshéiti og vísar í Þjassa og frásögn *Snorra-Eddu* af því er hann stóð á skildi sínum.

41. Þustu Suijar j stad med stígd
stillir þröfar þeirra dígd
það var eigi lýdum lígd
leíng magnast gorpum hrigd.

42. Jrar syndu onguann fríd
eíðast tok þá gumna líð
eigi komu vopnum víð
vasker menn er eíðust gríd.

43. Mäna skipte menia landz³⁹
mättug egginn skiallda grandz
beininn hío meðan brandurín vanst
budlung vt til níunda manz.

39 Máni menja lands: skjöldur, sbr.
Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir*
1600, 96, 126. Land menja er hönd.

44. Jralíd gíeck að suo margt
eyddist víð það folkíd bíart
brandínúm kastar búrt suo hartt
budlung vtj myrkríð suart.

45. Hóggum mætte híalmsíns bárd
helíar sueít for Jra gárd
fílkír ädur enn fangín várd
fírdum veítte æfe skárd.

46. Soktu dreínger síjðann hauf
síjna píjnu að flærðar auf⁴⁰
fírdá skíldu að fílkírs krauf
færa ofan j díupa gróf.

40 auf: Erfítt er að lesa þetta öðruvísi
en óvenjulangt bíl er á undan orðínu
eíns og staðíð háfi til að skrífa meíra
eða eítthvað háfi verið skafíð út.
Merkingín í fyrri helming þessarar
vísu vírðíst ekki ljós.

47. Suo var gíórt sem síkling bíður
síyndur var meír þá daude enn fríður
stodár nú eckj að stallðra víður
standande kom ræsír níður.

48. Frietta eg huorge fyr j heim
frægra kong ad hiorua seim
gripur j möte gorpum tueim
gietur hann þann veg borgid þeim.

49. Hellu færde med afle ä
ytum leist hun stör ad siä
grofina hugdu ad geyma þä
geingu sýðann burtu fra.

50. Audling talar vid Asmund frægur
Jrlandz vard oss kongurin slægur
brudar er sia bingurin⁴¹ hægur
brätt mun hann endast nockur dægur.

51. Sannast mun það sógdu vær
snarligur virdtist Hrolfur j giær
eckj lijst mier ódlings mær
Äsmund huijla ydur suo nær.

52. Suarade hinn er snotar bad
sanliga talade kongur vmm það
helldur kiore eg hillde ad
hnijga daudur enn þennan stad.

53. Recka skifer⁴² refla þiel
raugnis hallar⁴³ vndu vel
hier munu segger suellta j hel
sannliga fer þä eckj vel.

54. Laudursins skjifer vigra vagur⁴⁴
vordinn er sa fundurinn bægur
eigi skilde milldings mægur
meyar giarn og vijsku lögur.

41 Brúðar bingur: hjónarúm, sbr. þessi orð í sögunni: „þat ætla ek, fóstbróðir! at Hrólfr, nafni minn, ætli þér þessa sængina fyrr en hjá Ingibjörgu, dóttur sinni“, sjá *Hrólfs saga Gautrekssonar*, útg. Detter, 62.

42 Skýfir: heggur.

43 Rögnis [Óðins] höll: Valhöll; reflar Valhallar: skildir; þél skjalda: sverð, sbr. Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 142. Hugsunin er þá væntanlega að þeir menn sem voru höggvnr í bardaganum undu því vel – en þeim Hrólfi er ætlaður smánarlegur dauðdagi.

44 Þetta vísuorð er illskiljanlegt.

55. Skifdann leistu skialldar spord⁴⁵
 skioldungs þar vid randa mord
 eigi skilde ædru ord
 ägiæt spiria menia skord.

45 Skjaldarsporðurinn er neðri
 endinn á skildinum.

56. Asmund er það eigi suo vant
 ódling setur oss hardann skamt
 varla kom eg j verra pant
 væri mier vr grófinne ant.

57. Herrann ansar hilmers kund⁴⁶
 hefur þu ræsir barna lund
 hier mun eg läta fiolnis fund
 falla nidur vmm eina stund.

46 Kundur: sonur.

Þridia

III.

1. Higge digg ä hróðrar giord⁴⁷
 hólda sueit med greinum
 medan vier gledium minnis jórd⁴⁸
 af mildings verkum hreinum.

47 Hróðrar gjörð: kvæði.

48 Minnis jörð: hugurinn.

2. Styr var fyr med styrkuum endur
 styre | fróða hiupa⁴⁹
 nauda traudur⁵⁰ var niflung⁵¹ sendur
 nidur j jórd suo diupa.

49 Fróða hjúpur: brynja; stýrir
 brynja > hermaður.

50 Traudur: tregur, óviljugur.

51 Niflung(ur): konungur.

3. Garpar snarper gordu tueir
 Gautrex syne ad filgia
 sarer voru segger þeir
 siatnar vnda bilgia.⁵²

52 Unda bylgja: blóð.

4. Dottur þotte dóglings nu
 dreinger jlla setter
 jta sijter agiæt fru
 eru þeir klædum fletter.

5. Endils sende eikar⁵³ skord
eina meý til recka
berdu skerde blijdlig ord
baugs⁵⁴ hann fyrest⁵⁵ ecka.

53 Eik endils: gull; endill: dreki,
ormur, sbr. Björn Karel Þórólfs-
son, *Rímur fyrir* 1600, 117.

54 Skerðir baugs: maður.
55 fyrest: sem sagt ‚firrist‘.

6. Käter sätu kappar þä
kuellid tok fram ad lijda
gullas þóllen grófinne hiä
gieck hin öska frida.

7. Virda spurde vegligt sprund
huort væri þar menn ä ljufe
snöt j möte seima lund
sende biortu vijfe.

8. Bæde klæde bior og vist
braud og vijnit skiæra
meidir⁵⁶ beidir mens vid rist⁵⁷
mildings dottur færa.

56 Meidir: maður (hálfkenning).
57 Rist mens: kona.

9. Spracka⁵⁸ þackar spenner horns⁵⁹
spioll og bod med tiggia
ryrer skyrer rinde þorns
reckx⁶⁰ huad hann vill þiggia.

58 Sprakki: kona.
59 Spennir horns: Hrólfur er hér
kenndur við horn sitt, sbr. Björn
Karel Þórólfs-son, *Rímur fyrir*
1600, 181.
60 Rýrir rekks á væntanlega að vera
mannkenning.

10. Brand til handa beide eg mier
budlungs dottur færa
suerd mun verda seigeg þier
snötum þungt ad hræra.

11. Laut j braut til lindar geingur
loks ad hitta rinde⁶¹
þiargar sagde baugs⁶² huad dreingur
beidde menia linde.

61 Hér virðist helst sem svo að laut,
lind og rindur séu allt hálfkenn-
ingar fyrir konu.
62 Ekki er hlaupið að því að fá
merkingu í orðin ‚þiargar baugs‘.
Visuorðið skortir innrím og hlýtur
að vera afbakað.

12. Walla kalla eg visku hanz
vera sem adrer läta
brosad er opt ad male manz
mens⁶³ og suarar hin kätä.

13. Hitt er⁶⁴ kuyttad Hrolfur sie
hellður vitur j radum
merkur sterkur og milldur af fie
mentur snilldar dädum.

14. J giær var eg nær er Gautrex kundur
gafst sem adrir færri
laufa klauf hann *lund⁶⁵ j sundur
lijkt sem birke væri.

15. Flíodid ríoda finn þu skiott
fenrix garda skerra⁶⁶
gillding⁶⁷ villda eg glod j nött
gófugum færa herra.

16. Wndann skundar eisu fríð⁶⁸
einkar talade leinge
vt med sut þo eigi sie blijd
audskord fra eg ad geinge.

17. Geitir leitar glæse mals⁶⁹
grund ad hljfar spille
þellan fellur þyniar bals⁷⁰
þegna daudra j mille.

18. *Dynu⁷¹ synest dreinger þa
daudir gänga sagu⁷²
þægja⁷³ og bægia þornana⁷⁴
þeir er nidre lägu.

63 Skrifað m̄s. Erfitt er að koma þessu heim og saman og þriðja visuorð skortir innrím. Leiðréttá mætti ‚mens og‘ í ‚mengrund‘ eða ‚menþöll‘ en vandséð er hvers vegna þau orð hefðu afbakast svona.

64 Hitt er: hdr. Hittè. Grímur Helgason les ‚Hitter‘ en þá hefði mátt búast við titli yfir t en ekki e. Hann les áfram: ‚kuytt ad‘.

65 *lund: hdr. lind; laufa lundur = maður.

66 Hér hlýtur að vera sverðskenning en erfitt er að koma henni heim og saman. Björn Karel leiðréttir Fenrix í Fjölnis og hugsar sér að Fjölnis garðar sé skjaldarkenning (Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600, 142*) en eins og hann bendir sjálfur á eru engin önnur dæmi þekkt um slíka kenningu í rímum. Ekki er heldur árennilegt að fá merkingu í ‚skerra‘, sem virðist eindæmaorð. Vænlegra gæti verið að leiðréttá í ‚Fenrix góma sparra‘ og breyta þá ‚herra‘ í ‚harra‘ í fjórða visuorði. Hliðstæða við hvort tveggja er í *Ektors rimum XII.70*.

67 Gilldingur: sverð, sbr. Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600, 130*.

68 Eisu fríð er ófullkomin kvenkenning.

69 Geitir er jötunsheiti; glæsímál Geitis er gull; grund gulls er kona.

70 Þyn er árheiti; Þynjar bál: gull; þella gulls: kona.

71 *Dynu: hdr. Dynest.

72 Sága dýnu hlýtur að vera kvenkenning og er það óvenjulega að orði komist en raunar ekki illa til fundið um skemmumey. Annar möguleiki er að hér hafi upphaflega verið gullkenning, t.d. hafi ‚drengir‘ verið ‚drákons‘.

73 Þægja: ýta.

74 Þornaná er kvenkenning.

19. Hrædd og mædd kom hringa eik
heim að fruinnar garde
riod og möd af runnu leik
ristil⁷⁵ þessa varde.

75 Ristill: kona. Ekki er auðséð hvað
,runnu leik' á að vera.

20. Sætan mæt er sæmdar giorn
siklings mæj j hliode
suannenn fann hinn⁷⁶ sara biörn⁷⁷
seiger | það vænu fliode.

76 Hinn: Þessu orði er ofaukið og
það gengur ekki upp að sverðið
finnist hér og svo aftur í vísu 22.
Geta mætti þess til að hér ætti að
vera neitun.

77 Sára björn: sverð.

21. Bæde hræða bauga vor
blod og firdar daudir
baru sarer bragnar suór
budust mier af þui nauder.

22. Badar rädast beint vmm kuellid
brandsins enn að leita
fundu að stundu fenrix elld⁷⁸
og færdu gram hinum teita.

78 Fenrix eldur: sverð. Hér virðist
Fenrix notað sem Óðinsheiti.

23. Frette af lietta filkir ött
fliod huad þiggia villde
kióre með hiorue kongurinn fliott
klæde og lios hinn millde.

24. Kiærann færer kapp þeim
klædinn biórt af veflum⁷⁹
skundar sprund til skemmu heim
en skioldung geymer hellu.

79 Veflum: Þetta virðist vera
eindæmaorð og rímið er
ónákvæmt. Óvenjulegur bogi er
yfir u. Til greina mundi koma að
leiðrétta í ,vellum' og skilja þannig
að átt sé við gullbjört klæði.

25. Sijd mun blijd við segge fru
syna ferd ried enda
herians feriu hliotum nu
heim j Suiþiod venda.

26. Giæter mætur gullhrings þóll⁸⁰
garpurinn Þorer landa
reckurinn þeckist radin óll
rindar ægis branda.⁸¹
27. Versar⁸² þessa virðum mætum⁸³
virt var birt að fretta
halurinn falde⁸⁴ hellst vm nætur
holda kind af lietta.⁸⁵
28. Hrolfur huolfer hornid traust
hraustur Gautrex arfe
gaf það af sier gillda raust
greitt fyrer vopna starfe.
29. Blijdust þijdst bauga norn
birlar vijnid skiæra
stærer og færir stiriar horn
stillis *vininum⁸⁶ kiæra.
30. Hraum vid þraum ad haufde hun ä⁸⁷
hornid tok ad gialla
vijkur af slijkku vorunum fra
veiter ofnis palla.⁸⁸
31. Þorir stöð vid þesse vndur
þegar varp af hende
vrar⁸⁹ hurar⁹⁰ horn j sundur
hilmer spiotid bendir.
32. Ræsir blæs af reide harpur⁹¹
rijkur og suarade vijfe
j daudans naud er dreingurinsnarpur
drotter þröngua lijfe.
- 80 Gullhrings þóll: kona. Þetta virðist vera ávarpsliður og eiga við konuna sem hlýðir á rímurnar.
- 81 Rindur ægis branda (gulls): kona. Hér, Þorbjörg drottning.
- 82 Versar: Merking óljós.
- 83 Mætum: Væntanlega villa fyrir ‚mætr‘.
- 84 Faldi: Freistandi væri að leiðrétta í ‚talaði‘.
- 85 Þetta erindi er torskilið og erfitt að sjá til hvers það vísar í sögunni.
- 86 *vininum: hdr: vinnum.
- 87 Þetta vísuorð virðist óskiljanlegt
- 88 Veitir ofnis palla (gulls): maður. Ofnir er ormsheiti.
- 89 Orðið ‚úrathorn‘ kemur ekki fyrir í *Hrólfis sögu Gautrekssonar* en er hins vegar notað um horn sem gegnir mikilvægu hlutverki í *Sturlaugs sögu starfsama*.
- 90 Húrar: Virðist vera eindæmaorð. Merkingin gæti verið svipuð og í sögnunum hurra og húrra sem þekktar eru í nýrri tíð.
- 91 Harpur: Virðist vera eindæmaorð. Gæti átt að merkja ‚herptur‘.

33. Streingde dreingur sterklígt heit
 stöð hann óðrum fæte
 hann skal kanna hilmers leit
 helldur en birdar sæte.⁹²

92 Byrðar sæti: Óljóst.

34. Þorer suor að þarnast skal
 þegninn dríck og fædu
 fyr enn spir með fíorue hal
 frá eg so lukast rædu.

35. Heimann sueimar harla reidur
 hristir mækis eggja
 veit eigi sueit huort víjga meidur
 veg mun síjdann leggja.

36. Aður enn hádist odda fundur
 á þeim xiiij. náttum
 frett hef eg þetta að yrde vndur
 Jra brá það háttum.

37. Tróll frá hollu tiggja langt
 tóludu menn að væri
 víjda bíjda vírdar krankt
 víd frá eg horfa fære.

38. Bendir sendir beiger fleins
 braut hann þorp og hallir
 fíjsir hníjsir fram að eins
 flagdíð hræðast allir.

39. Flíjdu líjdir fleina vínd
 fólk sá dáudt í hrónnum
 eíjdir deíjdir vrins kínd⁹³
 eírn veg fíe sem monnum.

93 Úrins kínd: hugsanlega er átt víð
 nautgripi, sbr. orðið úrarhorn.

40. Fitjar vitjar fenris jödz⁹⁴
filkers hallar snimma
dofri⁹⁵ ofrar⁹⁶ darra hlíodz
dægri fyr var rimma.

41. Sprettings sette spialld⁹⁷ j skiólld
og spiot vnd sier j gätter
hóldum völdust heiptar giólld
helldur enn mijkar satter.

42. Steiper hleiper stiórnu hramms⁹⁸
stals med heiptar lionum⁹⁹
vijger hnijga virdar grams
vals fyrer leiptar siönum.

43. Hundrud vndra holda fimm
halurinn lidz ad mætte
rädinn nädu ad reina grimm
Hrolfs¹⁰⁰ firer þessum vætte.

44. Eingin dreingia jnne dreckur
oll tok brógd af stille
kall er valla kóppum þeckur
knosar¹⁰¹ hann þeirra ä mille.

45. Annan dag kom flíodzid eitt¹⁰²
til filkers hallar vitia
sijndist kind med suerdid breitt
suóng þar vte sitia.

46. Mær kom nær þa mellu dreingur
mílding jnne birgde
skiott og flíott til skemmu geingur
skyckiu folld¹⁰³ og sirgde.

- 94 Fenris jóð: úlfur. Fit (land) úlfs gæti verið vígvöllur.
95 Dofri er jötunsheiti, hér Þórir. Einnig kæmi til greina að Dofri darra hljóðs (orrustu) ætti að vera mannkennning.
96 Ofra getur merkt að lyfta en samhengið hér er óljóst.
97 Sprettingur er jötunsheiti en hvað spjald Sprettings á að vera er ekki ljóst.
98 Stjarna hramms: gull; steypir gulls: maður.
99 Þetta vísuorð er torskilið; ljónar eru menn og ef til vill á að taka saman „ljónar heiptar stáls“ og skilja sem hermenn.

100 Hér virðist gert ráð fyrir framburðinum Rólfs. Slíkar norskuslettur finnast sums staðar í rímum.

101 Knosa: lemja.

102 Í þetta vísuorð vantar bæði stuðul og innrím. Ef til vill ætti „annan“ að vera „fagran“.

103 Skikkju fold: kona.

47. Brigdinn¹⁰⁴ hugde eg báru landz
brima þóllinn¹⁰⁵ sagde
beite leit eg biarga ranns¹⁰⁶
birgd var hóll ad flagde.
48. Joded rioda ódlings bad
jнна flíod af mætte
huersu þessu hugdir ad
hafra tigge¹⁰⁷ þætte.
49. Buss var þussa¹⁰⁸ briniu vardur
búkurinn järne víjda
ennid spennir hialmurinn hardur
hrotte¹⁰⁹ girdur vid síjda.
50. Drosinn líos kuad draugnum þeim
digrann hring ä arme
buinn og snüenn vid branda seim
brudurinn talar med harme.
51. Sorangs¹¹⁰ voru suartar brijn
suangur og magur ad líjta
higg eg biggia¹¹¹ hellis síjn
harmur kunne ad bíjta.
52. Annan suanna ódlings mær
enn vill kuinnan senda
mistar¹¹² vist sem mælum vær
med skal fædu venda.
53. Ferdar er það flíode bann
fram til hallar vítia
tigge liggur og treístist hann
traudla vpp ad sítia.
- 104 Brigðin: afbrigðin, hin óvæntu umskipti.
- 105 Báru land: sjór; brími (eldur) sjávar: gull; þóll gulls: kona.
- 106 Beítir bjarga ranns: jötunn, hér Þórir, sbr. Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 172.
- 107 Hafra tiggi (konungur) er tor-skilið. Til forna eru slíkar kenningar hafðar um guðinn Þór.
- 108 Þussa buss (þursa burs): jötna sonar, þ.e. Þóris. Taka á saman svo: Búkurinn þursaburs var víða brynjuvarður.
- 109 Hrotti: sverð.
- 110 Sórangur (stafað Svórangr í *Ordbog*) er jötunn.
- 111 Biggja hellis: hellisbúi, þ.e. Þórir. Hygg eg byggja hellis sýn: [þannig] tel ég útlit jötunsins.
- 112 Mistar vist ætti að vera kvenkenning en erfitt er að sjá hvernig það á að ganga upp.

54. Vella þella¹¹³ vondsligt kuein
veittu eigi kuad suanne
þig mun leida ljútid mein
lox af þessum manni.

55. Víf nam þrifa vist og drick
vænt ä vrne¹¹⁴ kallar
þennann kienner þiasse¹¹⁵ hrigg¹¹⁶
þegar hann kom til hallar.

56. Renner spennir randa sködz¹¹⁷
reiger ad fliode augu
ristar¹¹⁸ nistar halu stodz¹¹⁹
höfudid fyrer baugu.¹²⁰

57. Meyan fleiger horne hart
hrunde diskur af lofa
suannann fann og sagde margt
snötina villde hann profa.

58. Kind er blind enn kongsins nu
katt ried mæd ad jnna¹²¹
veill man heilla vife fru
vist¹²² er horfinn sinna.¹²³

59. Skallaz fallaz gefne¹²⁴ og gied
greiner þegar hün heyrde
sijdann frijdar sagner med
snöt til hallar keyrde.

60. Seigdu ad bregde þussinn þrä
þorna eikinn | rioda
läte kätann ljífe ä
lofdung suenskra þioda.

113 Vella þella: kona.

114 Úrnir: Aurnir, jötunsheiti, þ.e. Þórir.

115 Þjassi er jötunsheiti, þ.e. Þórir.

116 Hrygg: Vandséð er hvernig skilja á samhengið hér og rímið er ófullkomið.

117 Randa sköð: sverð.

118 Ristar: Hér mætti leiðréttá í Hristar til að fá fram stuðul.

119 Hála er skessuheiti; hálu stöð: úlfar.

120 Visuhelmingurinn virðist óskiljanlegur.

121 Inna: segja

122 Vist þýðir hér veitingar.

123 Sinni: félagi?

124 Skarlats Gefn: kona.

61. Suinn j minne seimanä¹²⁵
 slijka rædu lagde
 huijt nam lijta hrimenn ä
 hringa þóll og sagde.

125 Ná (Gná) er gyðjuheiti; seima Ná er kona.

62. Fædu snæde ferligt troll
 framur er Hrolfur ä lijfe
 gretter leit vid gullhrings þóll
 glotte þuss ad vijfe.

63. Skijre hin dýra skorda gullz
 skioma¹²⁶ talade beiter
 grimma rimma gieck til fullz
 Gautrex syne huad veiter.

126 Skjómi: sverð; skjóma beitr: maður.

64. Lifer hinn þrifne sikling siä
 settur j grof suo myrkua
 hellu fella hóldar ä
 harla þunga og styrkua.

65. Brædur fædir budlungs mæ
 benia skins¹²⁷ og dæder
 henne kienna holdar nær
 heidurinn sinn og näder.

127 Benja skins: óljóst, e.t.v. sverðs-kenning.

66. Suinna finna seimagrund
 sagdist Þorer vilia
 sotte ött ä suannans fund
 seima æske þilia.¹²⁸

128 Seima æskipilja: kona.

67. Kuellid var helldur er kurteist vijf
 kom til Þorirs fundar
 beggia seggia birtast lijf
 brudur ad grofinne skundar.

68. Óðrum *naudru¹²⁹ eidir bings
arme skaut vid steine¹³⁰
*leigjar¹³¹ fleiger landa hrings
lestir¹³² folldar beine.¹³³

69. Onguer slongua óflger xij.
ytar þessare hellu
leisir þeisir lijdir Hrölf
lox af bauga þellu.¹³⁴

70. Agnars fagnar óllum þeim
alma þorn med bljdu
beidir leidir bragna heim
baugs enn liette strijdu.

71. Mætum bætist mein og pijn
milldings kóppum sniollum
heptist aptur hrosta vijn
härs¹³⁵ j visku póllum.

Fiorda Hrölf's rijma

IV.

1. Þrisuar framda eg þundar vijn
vmm þegna hag
frialsast mun þui fræda smijd
vmm fiorda brag.

2. Jrlanz kongur er jnn j holl
og allmióg suelltur
skatnar hrædast skrämlig tróll
og skiolldurinn smelltur.

3. Þorer spurde þeingils meý
ä þennan hätt
frete hann af þundar þey¹³⁶
er þeir hafa ätt.

- 129 *naudru: hdr. naudum.
130 Eyðir *nøðru bings (gulls) skaut
öðrum armi við steini.
131 *leigjar: hdr. leiger.
132 Lestir *leygjar (elds) landa
hrings (sævar) = maður. Eldur
sævar er gull. Lestir gulls er
maður.
133 Foldar bein: steinn. Lestir
*leygjar landa hrings fleygir
foldar beini = maðurinn fleygir
steininum.
134 Bauga þella: kona. Þriðja vísuorð
er myrkt.

135 Hrosta vín Hárs: skáldskapur.

136 Þundar þeyr: orrusta.

4. Wijfid sagdi vaskare menn
kann varla fá

þeirra vorninn ríður og renn¹³⁷
sem reinast mä.

137 Ríður og renn: Þetta orðasamband er einnig að finna í *Geðraunum*, *Sturlaugs rímum* og *Ektors rímum*. Í hinum rímum er það ‚frægðin‘ sem ríður og renn.

5. Kongur vor gíorer koppum grand
med kíjnge filldur

þu hefur verid vmm þetta land
af þegnum trilldur.

6. Kappinn suarade kuendid lösa

kienne eg mig

hier munu eckj allir kíösa

ord ä sig.

7. Nu ertu enn kuad niflungs vijfid

næsta skiædur

hue skal endast hilmes *lijfid¹³⁸

ef halurinn rædur.

138 *lijfid: hdr. vijfid.

8. Þorer ansar þornagrund

þa suo fellt

þann fæ eg vijst hinn harda hund

til heliar suellt.

9. Wijfid suarade vielum suipt

er virda gledur

madur hefur sä mikla skript

ä mijnum fedur.

10. Vægid honum fyrer vora bæn

og vertu eigi stiggur

mun þä eignast meire | sæmd

þinn madurinn diggur.

11. Vilier þu Ásmund elska heitt
sem eigin mann
þier skal allt af vilia veitt
sem verda kann.

12. So er kominn ä seggia valld
ad sagde frü
oss mun verda giptu gialld
ef gleymum nu.

13. Fleyri talar hun frigdar ord
en faum það greint
virdum birlar veigaskordin¹³⁹
vijnid hreint.

139 Veigaskorð: kona.

14. Holda giorer fra harme spenna
huorskins glaumur
annan veg skal rógnis renna
rösar straumur.¹⁴⁰

140 Rógnis rósar straumur: skáld-
skapur. Rós getur merkt bikar,
sbr. *Ordbog*.

15. Þorbiorg sat nu þeige kþr
er Þorer huarf
vijfid biost þä vijst sem fyr
j vopna starf.

16. Gófuga menn j garda sende
gullas vór¹⁴¹
Kietil ad hitta enn hiartad kiende
harma fór.

141 Gullas (gullhlaðs) Vör: kona.

17. Skeidum hratt ä skeliungs frön¹⁴²
sä skjirdar dreingur
farna seiger hann firda von
ef frestast leingur.

142 Skeljungs frón (land hvalsins):
hafid.

18. Jngialldur kom austanad
ä æis dijr¹⁴³
dige nu huor sem drottning bad
kuad dreingurinn skjir.

143 Ægis dýr: skip.

19. Dógling sotte daga sem nætur a
drösar fund
sikling fra eg ad siglir mætur
j samre stund.

20. Fundust þesser frægdar menn
og fromdu tal
bádir lietust buner senn
ef beriaast skal.

21. Hilmers segl fra hünun nidur
ad huorge sijgur
buist nu huer sä bragna vidur
er best er vijgur.

22. Þorbiorg gaf þa þackar ord
ä þeirra snilld
hæfer nu kuad hringa skord
ad hefnd sie gilld.

23. Sannliga var þa seggium tueim
sijnt til midz
früinn var sialf j ferd med þeim
og fiolde lidz.

24. Reina þeir fyrer ræsis ord
reipid huert
ólldur geingu a jmis bord
og allt vm þuert.

25. Fluga þotte flaustur vm hver¹⁴⁴
þar fridurin brestur
ytar komu med allann her
til Jrlandz vestur.
26. Kappar lógdu ä kongsins hófn
og kiendu skeidur
Kietill bad vackta virða biörn¹⁴⁵
og var þo reidur.
27. Kietill var ei til orða seinn
vid ódlings jöd
eg vil rada atferd einn
og allre þiod.
28. Brennum land og britium þiod
og berium allt
fillum suo af fenris jöd¹⁴⁶
og folkid sniallt.
29. Þessa látte þegna gielldur
þeingils kuon
þä mun verða hernum helldur
harma trön.¹⁴⁷
30. Geingu þeir med grimma lund
j glæsta borg
bukar þocktu breida grund
bæi¹⁴⁸ og torg.
31. Vijst ma bæde vine og frændur
vegna siä
hinn verður opt ad hreiste kiendur
er hefna mä. |
- 144 Hver: sær, sbr. Björn Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir 1600*, 106–107.
- 145 Virða björn hlýtur að eiga að vera skip en í því er varla heil brú. Björn Karel leggur til að leiðrétta í ‚vimra björn‘ (*Rímur fyrir 1600*, 153) en ekki verður séð að ‚vimra‘ komi fyrir í rímum. Vænlegra væri að leiðrétta í ‚voða björn‘; þannig er skip kennt í *Mágus rímum* II.72.
- 146 Fenris jöd: úlfur.
- 147 Harna trón: harmur (nafnorðs- aukning, blómað mál). Trón merkir háseti.
- 148 bæi: skrifað bæ¹

32. Fallinn sie hier fiolda hersins
fir og nær
sie eg ei líjkt til lofdungs þess
sem leitum vær.

33. Herinn allur grimdar geistur
gapte j mot
verdur eigi vr heliu leistur
higginn snot.¹⁴⁹

149 Hér vantar stuðul.

34. Kappar lijta kongsins gard
og kiendu hóll
fríjdlig skiemma fyrer þeim vard
ä fógrum vóll.

35. Brennum þesse bæde hus
og berum ad tundur
vinda herinn vijga füs
og vegge j sundur.

36. Ofeigum kiemur ei ólld j hel
og er það mællt
segger skilldu siäst vm vel
og sijna eigi fælt.¹⁵⁰

150 Að sýna eigi fælt hlýtur að merkja
að sýna ekki hræðslu.

37. Bragnar kinda bäl suo hätt
og birta glædur
míllding spir vmm midia nätt
huor manna rædur.

38. Nu er það birt kuad budlungs jöd
er bar fyrer mig
sä er nu kominn med fræga þiod
ad frelsa þig.¹⁵¹

151 Hér vantar stuðul.

39. Stiller ried ad stockua vt
og sterkleik herdur
feinginn mun þeim flestum sut
er fyrer honum verdur.

40. Vjsir ljitur vaskann mann
og vegur suo tijdt
hóndum greip hann holdinn þann
og helldur strijdt.

41. Hneiger¹⁵² hialm enn kurteis sprundid 152 Hér vantar stuðul. Ef til vill hefur
klappar mót skáldið talið að *kneigir væri forn
vopnum fleiger ä vjda grund mynd.
su vænlig snöt.

42. Giæsku fann er giort var bäl
og grimligt strijd
þetta er eckj ä þann veg mäl
kuad þorna hlijd.¹⁵³ 153 Þorna hlíð: kona.

43. Hugda eg ad hefna þijn
og hepta suig¹⁵⁴ 154 Svig: ósigur.
alldre var þad ætlan mijn
ad angra þig.

44. Sæker þetta suinna dreinge
sagde hann
raunar þarf eigi reina leinge
róskuann mann.

45. Oss mun þetta orda gialfur
ónguo tia
dijran seigdu dógling sialfur
dominn ä.

46. Filkir vard þá feigin og gladur
er fann þau oll
huor kuedzt buinn budlungs madur
ad brenna holl.

47. Budlungs dottur bljdu næfur¹⁵⁵
bannar það
Kietell var möte ödur og æfur
j annann stad.

155 Blíðu næfur: blíða, sbr. Björn
Karel Þórólfsson, *Rímur fyrir*
1600, 206.

48. Ecka var þar efnis feingur
vmm alla nätt
þeigia mun eg og þilia eigi leingur
þennan hätt.

Fimta Hrolfs

V.

1. Týrs skal renna tappa rijn vmm
tanna gliufur¹⁵⁶
fiolnis vijn skal föstrenn liufur¹⁵⁷
fara til þijn og kuædis stufur.

156 Skáldskapurinn skal renna um
munninn.

157 Föstrinn ljúfur: Þetta hlýtur að
vera einn af áheyrendum eða við-
takendum rímunnar.

2. Wirdar slögu vidris grand¹⁵⁸
vmm vjirs rann
huer fra eg nær er höllinn brann
hræddann giorde margan mann.

158 Viðris grand hlýtur að vera eldur
en heldur gengur það illa upp. Má
vera að upphaflegt sé ‚viðarins
grand‘.

3. Gumna bidur hann gönga vt þá
giordist stir
briota vpp hinu breidu dýr
burt er tróll sem þar var fir.

4. Skotnum hefur sä skelk j bringu
skiolddurinn sett
launa eg stundum lægre prett
listum er óllum af mier flett.

5. Oss mun varla verða vr | minne
villann su
fyre skal eg enn fljia nu
falla daður ä mijna tru.

6. Budlung leit þa broður sinn með
blodgar hendur
einka fätt vid stiller stendur
stadurinn giorest nu all miog
brendur.

7. Suannenn bad fyrer sijnum fedur
sinnu giæddur
hann er ordinn ærid hræddur
jnne birgdur af hüngre mæddur.

8. Fyrre leista eg filkirs naud enn
fóður mijns hrigd
beri nu eigi ä brudi bligd
bragna vin fyrer sijna digd.

9. Hrolfur seiger ad hennar ord
skule hialpa þeim
gioreg þad ei fyrer gull nie seim
geijse vijdt þad spirst vmm heim.

10. Kaup er þesse kuenna mäl er
klandra oss
mektum eigi suo menia hnoss¹⁵⁹
ad minkist ytum stäla foss.¹⁶⁰

159 Menja Hnoss: kona.

160 Stäla foss: orrusta.

11. Bragning var sa bundinn leiddur
er brógdinn vann
hóldar bädu ad heingia hann
huor veit slijkann galldra mann.

12. Kietell suarar og kallar hátt þar
kinlig vndur
lofdung skilde lima j sundur
licktast þannen stála fundur.

13. Hrolfur bad þá blýðann verða
barma¹⁶¹ sinn
næsta er suo nafne minn
nockud hægst vmm kostinn þinn.

161 Barmi: bróðir (hér: fóstbróðir).

14. Asmund suarar og ódling stod
þa einkar nær
rettast skal þegar rümid fær
rijkann herran kügum vær.

15. Lofdung muntu litlu kaupa lijfid
þitt
villtu leggja ä valldid mitt
vegligt sprund og rikid fridt.

16. Ljrtid mun eg kuad lofdungs
brödurin leggja vidur
kongsins nafne kaste hann nidur
kaupist ella huorge fridur.

17. Jrlanz kongurinn ongu giorde
ansa ä möt
fastnar Asmund frida snöt
fruinnar gladdist bljdu röt.

18. Ytar feingu fulla sæmd er fruenn
var gipt
gripanna fiolda og gullen skipt
giórla var med óllu suipt.

19. Eingin þackar jrskum monnum aud
nie vijn
þeirra kongur er þrunginn pijn
þottist hractur af eigu sijn.

20. Wirdar kuadu valla kongin verre
fäst
alldre bad hann þa optar siäst
eckj skal til þessa liast.

21. Skjrer hielldu skatnar heim til
Skotlandz nu
veglig munde veislann su
voru jnne brudkaup þriu.

22. Sijdann sest ad sijnri riki seggia
huer
dugga óls enn dreggin sier
dicktan su til enda fer.

HEIMILDASKRÁ

HANDRIT

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík

AM 605 4to (*Selskinna*)

AM 604 4to (*Staðarhólsbók*)

AM 146 a 8vo

Uppskrift Gríms Helgasonar af texta Hrólfs rímna í AM 146 a 8vo

Stokkhólmur, Konunglega bókhlaðan

Perg. 22 4to (*Krossnessbók*)

Perg. 23 4to

Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel

Codex Guelferbytanus 42. 7. Augusteus 4to (*Kollsbók*)

FRUMHEIMILDIR

Hrólfs saga Gautrekssonar. Í Zwei fornaldarsögur (Hrólfs saga Gautrekssonar und Ásmundarsaga kappabana) nach Cod. Holm. 7, 4to. Útg. Ferdinand Detter. Halle: Niemeyer, 1891.

Rímnasafn: Samling af de öldste íslandske rimer. Útg. Finnur Jónsson. 2 bindi. Kaupmannahöfn: S. L. Møller, 1905–12.

Rímnatal. Útg. Finnur Sigmundsson. Reykjavík: Rímnafélagið, 1966.

Hrólfs saga Gautrekssonar. Í Fornaldarsögur Nordrlanda eptir gömlum handritum. Útg. Carl Christian Rafn. 3. b. Kaupmannahöfn: [án útg.], 1830.

FRÆÐIRIT

Aðalheiður Guðmundsdóttir. Inngangur að *Úlfhams sögu*. Rit. 53. b. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 2001.

Bampi, Massimiliano. „The King in Rhyme: Some Observations on Ólafs ríma Haraldssonar as a Reworking of Snorri's Óláfs saga helga.“ *Filologia Germanica* (2012):49–65.

Björn Karel Þórólfsson. *Rímur fyrir 1600*. Safn Fræðafjelagsins. 9. b. Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag, 1934.

Finnur Jónsson. *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*. 3. b. 2. útg. Kaupmannahöfn: Gad, 1924.

———. *Ordbog til de af Samfund til udg. af gml. Nord. litteratur udgivne rímur samt til de af Dr. O. Jiriczek udgivne Bósarímur*. Kaupmannahöfn: Carlsbergfondet, 1926–28.

- Guðrún Nordal. *Tools of Literacy: The Role of Skaldic Verse in Icelandic Textual Culture of the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Toronto: University of Toronto Press, 2001.
- Haukur Þorgeirsson. *Hljóðkerfi og bragfræði: Stoðhljóð, tónkvæði og önnur úrlausnarefni í íslenskri bragsögu ásamt útgáfu á rímum af Ormari Fraðmarssyni*. Doktorsritgerð, Háskóli Íslands, 2013. Ritgerðin er aðgengileg á http://notendur.hi.is/~haukurth/Hljodkerfi_og_bragkerfi.pdf. Sótt 1. apríl 2015.
- . „Þóruhljóð og Háu-Þóruleikur.“ *Gripla* 22 (2011):211–227.
- Hughes, Shaun. „Late Secular Poetry.“ Í Rory McTurk, ritstj. *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, 205–222. Oxford: Blackwell, 2005.
- Jóhanna Katrín Friðriksdóttir. „[H]ygginn ok forsjal’: Women’s Counsel in *Hrólfss saga Gautrekssonar*.“ Í Martin Arnold og Alison Finlay, ritstj. *Making History: The Legendary Sagas*, 69–84. London: Viking Society for Northern Research, 2010.
- . *Women in Old Norse Literature: Bodies, Words, and Power*. The New Middle Ages. New York: Palgrave, 2013.
- . „Ideology and Identity in Late Medieval Northwest Iceland: A Study of AM 152 fol.“ *Gripla* 25 (2014):87–128.
- Jón Þorkelsson. *Om digtningen på Island i det 15. og 16. århundrede*. Kaupmannahöfn: Høst, 1888.
- Kalinke, Marianne E. *Bridal-Quest Romance in Medieval Iceland*. *Islandica*. 46. b. Ithaca: Cornell University Press, 1990.
- Ordbog over det norrøne prosasprog: Registre*. Kaupmannahöfn: Den Arnamagnæanske kommission, 1989.
- Ordbog over det norrøne prosasprog*. Kaupmannahöfn: Den Arnamagnæanske kommission, 1989—.
- Ólafur Halldórsson. *Inngangur að Vilmundar rímum viðutan*. Íslenzkar miðaldarímur. 4. b. Rit. 6. b. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1975.
- . *Inngangur að Bósa rímum*. Íslenzkar miðaldarímur. 3. b. Rit. 5. b. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1974.
- . *Grænland í miðaldaritum*. Reykjavík: Sögufélag, 1978.
- Sif Ríkhardsdóttir. „Meykóngahæfðin í riddarasögnum: Hugmyndafræðileg átök um kynhlutverk og þjóðfélagsstöðu.“ *Skírnir* 184 (2010):410–433.
- Svanhildur Óskarsdóttir. „Flateyjarbækur: Af Guðrúnu Ögmundsdóttur og öðrum bókavinum Árna Magnússonar í Flatey.“ Í Rósa Þorsteinsdóttir, ritstj. *Handritasýrpa: Rit til heiðurs Sigurgeiri Steingrímssyni sjötugum 2. október 2013*, 65–83. Rit. 88. b. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2014.
- Sverrir Tómasson. „Hlutverk rímna í íslensku samfélagi á síðari hluta miðalda.“ *Ritið* 5 (2005):77–94. Birtist á ensku sem „The Function of Rímur in Iceland during the Late Middle Ages.“ Í Jürg Glauser, ritstj. *Balladen-Stimmen: Vokalität als theoretisches und historisches Phänomen*, 59–74. Beiträge zur Nordischen Philologie. 40. b. Tübingen og Basel: Francke, 2012.

- . „Rímur og aðrar vestfirskar bókmenntir á síðmiðöldum.“ *Árbók Sögufélags Ísfirðinga* 43 (2003):164–169.
- . „Stráklegur list mér Skíði.“ Skíðaríma, íslenskur föstuleikur?“ *Skírnir* 174 (2000):305–320.
- . „Nýsköpun eða endurtekning? Íslensk skáldmennt og Snorra Edda fram til 1609.“ Í Sverrir Tómasson, ritstj. *Guðamjóður og arnarleir: Safn ritgerða um eddulist*, 1–64. Reykjavík: Háskólaútgáfan, 1996.
- Torfi H. Tulinius. *The Matter of the North: The Rise of Literary Fiction in Thirteenth-Century Iceland*. Þýð. Randi C. Eldevik. Óðinsvé: Odense University Press, 2002. Fyrsta útg. *La Matière du Nord: sagas légendaires et fiction dans la littérature islandaise en prose du XIIIe siècle*. Paris: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 1995.
- Vésteinn Ólason. „Kveðskapur frá síðmiðöldum.“ Í Vésteinn Ólason, ritstj. *Íslensk bókmenntasaga*, 2:285–378. 2. útg. Reykjavík: Mál og menning, 2006.
- . „Kveðið um Ólaf helga. Samanburður þriggja íslenskra bókmenntageirna frá lokum miðalda.“ *Skírnir* 157 (1983):48–63.
- . „Nýmæli í íslenskum bókmenntum á miðöld.“ *Skírnir* 150 (1976):68–87.

SUMMARY

The *Rímur* of Hrólfr Gautreksson.

Keywords: *Hrólfs rímur Gautrekssonar*, *Hrólfs saga Gautrekssonar*, ballads, late medieval literature, legendary sagas, bridal quests.

Hrólfs rímur Gautrekssonar are *rímur* (a metrical romance) in five fits, 263 stanzas in total, based on the second half of the legendary saga *Hrólfs saga Gautrekssonar*. These late medieval *rímur* are set in England and Ireland and relate the adventures of Hrólfr Gautreksson, king of Sweden, and his companions, especially Þórir ‘Iron-shield’. The *rímur*, a versification of the saga, are only preserved in one manuscript, AM 146 a 8vo, a slightly defective paper codex written in Flatey in Breiðafjörður in the first half of the seventeenth century. Five post-medieval ballads of the same story are extant, which suggests that the story of Hrólfr and his friends and foes was extremely popular in Iceland both in verse and prose form throughout the ages.

This anonymous metrical romance, which probably follows *Hrólfs saga*’s shorter redaction, is here dated to ca. 1500 on linguistic grounds. This article discusses its manuscript preservation, metre, style, language, and content, and situates it within the wider literary and socio-historical context in Northwest Iceland in the late medieval period. Finally, the article presents a diplomatic edition of the *rímur*.

Jóhanna Katrín Friðriksdóttir
Marie Curie fræðimaður við Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum og
Harvardháskóla
Árnagarði við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
jkf@hi.is

Haukur Þorgeirsson
Rannsóknarlektor við Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum
Árnagarði við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
haukurth@hi.is